

INSTITUTIONEN FÖR KULTURVÅRD

ETT DYSFUNKTIONELLT DISTANSFÖRHÅLLANDE

Relationen mellan ödehus och utboägda
skogsfastigheter

Sandra Eriksson

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen med huvudområdet kulturvård med inriktning
mot bebyggelseantikvarisk verksamhet

2023, 180 hp

Grundnivå

2023:17

Ett dysfunktionellt distansförhållande
Relationen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter

Sandra Eriksson

Handledare: Susanne Fredholm

Examensarbete 15 hp
Bebyggelseantikvariskt program, 180 hp

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Göteborg, Sweden

<http://www.conservation.gu.se>
Fax +46 31 786 4703
Tel +46 31 786 0000

Program in Integrated Conservation of Built Environments
Graduating thesis, BA/Sc, 2023

By: Sandra Eriksson
Mentor: Susanne Fredholm

A dysfunctional distance relationship: The relationship between derelict houses and absentee ownership

ABSTRACT

The aim of this bachelor thesis has been to investigate the consequences of absentee ownership of forest properties in relation to abandoned houses in Sweden. The complex concept of abandoned houses is difficult to define and understand. In this investigation, an attempt is therefore made to distinguish derelict houses that are connected to forest properties, in order to build up a context that can explain why the buildings are derelict. The rural shortage of permanent residents is exacerbated by absentee ownership in that the owner live in other municipalities and do not actively manage their houses. It also contributes to reduced tax revenues and population base. Moreover, the modern forest industry together with a changed ownership structure has led to the depopulation of local communities and the loss of local knowledge. Through inventories and document analysis the study identified that many derelict houses stood empty as a result of larger land acquisitions, where the possibility of subdivision had been affected by financial and emotional factors. In the work of revitalizing the countryside, there is a need for a broader discussion around the challenge of absentee ownership in order to generate an awareness of it in municipalities.

Title in original language: Ett dysfunktionellt distansförhållande: Relationen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter

Language of text: Swedish

Number of pages: 45

Keywords: rural development, derelict houses, absentee ownership, modern forest industry

ISSN 1101-3303
2023:17

Förord

Det var under arbetet med den bebyggelsehistoriska uppsatsen om en ödegård i Marks kommun som jag fick kännedom om kopplingen mellan skogsfastigheter och ödehus. Det var en så uppenbar koppling att jag till en början inte lade särskilt mycket vikt vid den. Men under arbetet med gårdens historik blev det uppenbart hur mycket ägarstrukturen av marken hängde samman med gårdsbebyggelsens utveckling. Det framkom att den dåvarande ägaren till gården i själva verket var bosatt i en annan kommun än den som gården låg belägen i. Detta väckte frågor över om gården som undersöktes tillhörde undantagen, eller om det var ett allmänt fenomen som även gick att finna på andra platser i landet.

Det har vart en omtumlande tid att gå från knegare till akademiker. Tack till mina nära och kära för att ni har haft tålamod med mig i denna omställning. Att ha fått möjligheten att lära sig om något så intressant som bebyggelsehistoria har vart en ynnest. Det har öppnat upp en helt ny värld som gett mig nya glasögon att skåda ut över landskapet med, jag är evigt tacksam.

Jag vill rikta ett särskilt stort tack till min handledare Susanne Fredholm, för värdefull vägledning och att du alltid fanns där och svarade på mina frågor med konkreta svar under hela processen. Tack till min sambo för ditt stöd och din förståelse, och till min mor för att du alltid fanns där. Jag vill även rikta ett särskilt tack till min far, som uppmuntrande tog sig tid att hjälpa mig och reda ut tankar och idéer när förvirringen var som värst.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.1.1 Skogsskötsel och debatter om hållbar utveckling.....	1
1.1.2 Utboäggande och dess konsekvenser	1
1.1.3 Förändringen från bondeskog till ett investeringsobjekt	2
1.2 Problemformulering	3
1.3 Syfte och frågeställning.....	3
1.4 Tidigare forskning	3
1.4.1 Den jordbrukspolitiska marknadsutvecklingen	4
1.4.2 Ägarstrukturer av skog	4
1.4.3 Värdet i landskapsförändring	5
1.4.4 Landsbygdsutvecklingspolitik.....	5
1.4.5 Föreliggande undersöknings kunskapsbidrag.....	6
1.5 Avgränsningar	7
1.6 Metod och material.....	7
1.6.1 Metodologiskt angreppssätt	7
1.6.2 Inventering av ödehus på utboägda skogsfastigheter	8
1.6.3 Dokumentanalys av kommunala policys och strategier	8
1.6.4 Intervju med kommunansvariga.....	9
1.7 Källkritik	9
2 Teoretisk referensram.....	11
2.1 Äganderätt och nyttjanderätt: Passiv eller aktiv förvaltning av byggnader på skogsfastigheter .	11
2.2 Åtskiljandet av tid och rum: En minskad förankring till platsen.....	12
2.3 Kulturell hållbarhet: Inte på bekostnad av byggnaderna	14
2.4 Sammanfattning av teorier	15
3 Resultat.....	16
3.1 Metodik för att undersöka sambandet mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter.....	16
3.2 Antalet ödehus på utboägda skogsfastigheter.....	17
3.3 Tingsryds kommuns strategier och förhållningssätt.....	18
3.3.1 Tema 1: Ödehusinventeringar och markuppköp av skogsfastigheter.....	18
3.3.2 Tema 2: Sviktande befolkningsantal	19
3.3.3 Tema 3: Relationen mellan ödehus och utboäggande	20
4 Diskussion och slutsats.....	22
4.1 Metodik för att undersöka utboägandet av ödehus.....	22
4.2 Landsbygdsproblematiken kopplat till ödehus och utboäggande.....	22

4.3 Effekter av den moderna skogsindustrin och frånvaron av aktiva ägare.....	23
4.4 Nyttjanderättens möjligheter i relation till ödehus och skog.....	23
4.5 Ödehus som resurs och komplexiteten i att bevara det föränderliga.....	24
4.6 Slutsatser	25
4.7 Vidare forskning.....	25
5 Epilog	27
6 Sammanfattning	28
7 Referenslista	30
Bilagor.....	34

1 Inledning

1.1 Bakgrund

1.1.1 Skogsskötsel och debatter om hållbar utveckling

Sveriges landyta täcks idag av 68 procent skogsmark (SCB, 2020), varav 58 procent produktiv skogsmark (SLU, 2022). Drygt hälften av denna skogsmark (52%) ägs av privatägda aktiebolag, statliga aktiebolag, staten och övriga ägare som inkluderar både privata och allmänna (Skogsstyrelsen, 2021). Resterande del (48%) ägs av enskilda ägare såsom fysiska personer, enskilda bolag eller dödsbon. Siffrorna indikerar hur viktigt skogsbruk som näringsverksamhet idag är och har varit i en skogspräglad nation som Sverige. Den nära relationen till den svenska skogen leder till att man kan anta att detta också har haft en stark inverkan på kultur och miljö.

Den svenska skogen rör om känslor, och hur den ska skötas och förvaltas genererar heta politiska och samhällseliga debatter, inte minst hur skogsskötseln bidrar till hållbar utveckling (se t.ex. Espmark, 2017, & Lisberg Jensen, 2011). I SVT:s programserie ”Slaget om skogen” ställs det moderna skogsbruket med den viktiga råvaran som industrin producerar, mot miljö och en minskad biologisk mångfald. Frågor om hur vi ska arbeta mot ett hållbart skogsbruk för debatten in på vad själva ägandet av skogen har kommit att innebära. Den ekonomiska utvecklingen som kan kopplas till skogen handlar i grund och botten om en historisk förändrad ägarstruktur när det kommer till skog- och markfastigheter. Ett ökande värde på skog blir synonymt med ett högre ingångspris på skogsfastigheter vilket i sig utesluter vissa köpargrupper. Till slut blir det framför allt kapitalstarka utomstående som har finansiella möjligheter att köpa skogsfastigheterna (se t.ex. Selander, 2023, & Aronsson, 2023).

1.1.2 Utboäggande och dess konsekvenser

Den förändrade ägarstrukturen kopplad till skog- och markfastigheter har inneburit att allt fler markägare inte bor i samma kommun som fastigheten ligger belägen i. Fenomenet har kommit att benämnas som *utboäggande* (Skogsstyrelsen, 2021). Ekman (2013) exemplifierar konsekvenserna som kommer av att markägare bor på annan ort genom att det riskerar att splittra den lokala samhörigheten i bygden. En bygd utan permanentboende riskerar också förlust av allmänna servicefunktioner vilket kan innebära en s.k. ”landsbygdsdöd”. Lundgren (2013) definierar begreppet landsbygdsdöd som avsaknad av det levande kulturlandskapet. I detta följer även avsaknad av de som bor och verkar i en bygd och med det avsaknaden av en framtidstro för bygden. Fenomenet beskrivs vara sprunget ur processer såsom centralisering och urbanisering. Avsaknaden av permanentboende leder till en minskning av kulturhistoriska och ekologiska värden genom att den tidigare brukade marken växer igen (Filipe, 2011).

När utboägare till skogsfastigheter är bosatta i andra kommuner och inte har för avsikt att nyttja den gamla bebyggelsen leder det dessutom till att byggnaderna får stå öde och förfalla. Hulthén (2005, s.45) beskriver hur det moderna och mekaniserade skogsbruket har bidragit till att den yngre generationen flyttat från landsbygden, och att de äldre blivit kvar med tomma löften från spekulanter till skogsskiftena om att affärer ska leda till att köparen kan bosätta sig i anslutning till skogen som köps.

1.1.3 Förändringen från bondeskog till ett investeringsobjekt

Motståndet som kan kopplas till framväxten av den moderna skogsindustrin handlar kanske främst om förlusten av känslomässiga och kulturella kopplingar till marken i fråga (Filipe, 2011). Skogen har gått från att vara utmark i ett gårdssammanhang till att bli ett investeringsobjekt där skogsägarna förhåller sig till stora markarealer utifrån vinstintressen, storskalighet och profit. Den tidigare så kallade bondeskogen gav ved och virke främst för det enskilda husbehovet (Riksantikvarieämbetet, 2013). Tillskillnad från dagens dominerande barrskogar var bondeskogen präglad av glesbevuxen och varierad skog. Att skogen var av gles karaktär var en förutsättning för att den skulle fungera som betesmark åt kreatur då alltför tätbevuxen skog hindrar gräs och sly från att växa (Cserhalmi, 2021). Hulthén (2005, s.25) skriver om när den rationaliserade skogen kom till Bredfjället i Västra Götaland, där det gamla kulturlandskapet tidigare bredde ut sig med åkrar och slingrande körvägar dominerar numera trakthygget.

Förutom konsekvenser på det kulturmiljöpräglade landskapet, så innebar utvecklingen en ökad urbanisering och försvårade förutsättningar för småskaliga jordbruk. Detta menar Lagerqvist (2011, s.160) resulterade i att mindre gårdar som tidigare fungerat som permanentbostäder blev fritidshus eller lämnades öde, något som författaren menar gav upphov till en oro i samhället. Ödehusen som för tidigare generationer utgjort ett hem, har på grund av vinstintressen, politiska beslut och strukturförändringar mist sin tidigare funktion som boendemiljö och lämnats att förfalla. Komplicerade ägandeförhållanden såsom samägandet dröjde sig fortfarande kvar och bidrog till att förhindra att dessa hus återbefolkades (Dackling, 2018, s.209). Det som kom att bli ödehus representerade i sin tur en svunnen tid före det moderna skogs- och jordbruket och bebyggelseskicket som dessa hus ofta karaktäriserades av kom att bli ett ideal värt att värna om inom kulturvården. Idealet som byggnaderna representerar hjälper oss att behålla kopplingen till vår historia genom att utgöra ett välbekant element i ett föränderligt landskap (Gadd, 2000, s.322).

1.1.4 Komplexiteten runt begreppet ödehus

Begreppet ödehus är komplext och att fastställa vad öde innebär i en boendemiljökontext är problematiskt. Tobias Olofsson (2019) är forskare i sociologi och kan hjälpa oss, då han menar att vi i dagens samhälle tenderar att utesluta vad han kallar ”motparter” när vi ställer olika uppfattningar mot varandra. När människor uppfattar något som exempelvis levande utesluts att samma ting också kan inrymma någon form av död. Begreppet öde är ett motsatsord till livlig och med samma logik blir det då svårt att uppfatta något som vid en första anblick tycks vara öde som livfullt. Men en byggnad som uppfattas som öde är sällan helt utan liv och det finns ofta mycket mer bakom fasaden. Ett till synes obebott hus kan i själva verket vara en enkel sommarbostad, en jaktstuga eller en ärvd gård som ägs men inte bebos. Problematiken uppstår när fastighetsägarna och det övriga samhället uppfattar husen på olika sätt. Det som ser öde ut för omvärlden kan vara fyllt av mening och betydelse för byggnadens ägare. Likväl kan ett ödehus som saknar värde för ägaren, ha betydelse för lokalboende som verkar i dess närområde.

Ödehuset som objekt kan i denna studie liknas vid det som Lagerquist (2011) beskriver som vår samtids benämning på torp, eller ”ett äldre trähus på landet.” (s.16). Likt begreppet ödehus är torpbegreppet svårdefinierat då innebörden ändrats över tid, där den moderna

användningen av begreppet kan spåras till effekterna av jordbrukets strukturomvandlingar och nedläggningen av småskaliga jordbruk.

1.2 Problemformulering

De jordbrukspolitiska effekterna på ägarstrukturer i kombination med ödehus, ger upphov till en hypotes att det finns en relation mellan utboäggande av skogsfastigheter och ödehus. Skogsstyrelsens statistik visar att utboägda skogsfastigheter ökade från 22 procent till 26 procent mellan 1999 och 2020 (Skogsstyrelsen, 2021). Statistiken visar också på att utboägda skogsfastigheter i Kronobergs län uppgick till 3039. Ett ökat utboäggande kan leda till sämre och eftersatt skogsvård, då skogsbruket ofta tenderar att vara en sidoinkomst för utboägare (Rotevatn, 2020). Det är relevant att undersöka om det förhåller sig likadant med den fysiska bebyggelsen. Då ödehusen besitter ett potentiellt kulturhistoriskt värde sett till det svenska kulturarvet de speglar, så är min strävan att studera relationen mellan utboäggande och ödehus, samt vilka drivkrafter och komponenter som styr relationen.

För att förstå problematiken som kommer med att befintliga byggnader tillåts stå och förfalla behöver man beakta hållbar utveckling. Hållbar utveckling handlar lika mycket om sociala och kulturella aspekter som ekonomiska och miljömässiga (se t.ex. Powter och Ross, 2005). Applicerat på landsbygden innebär därför hållbar utveckling ett flertal saker. Ödehusen kan möjligtvis ses som ekonomiska och miljömässiga resurser, om befintligt skick tillåter bevarande snarare än nybyggnation. Den kulturella och sociala aspekten handlar bl.a. om lokal identitet och kulturhistoria, kopplat till byggnadens ålder och historiska sammanhang. Återanvändandet av dessa övergivna byggnader blir centrala aspekter när det kommer till principer kopplade till en hållbar samhällsutveckling, men även för frågor som rör den fortsatta utvecklingen av landsbygden.

1.3 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka utboägda skogsfastigheters konsekvenser på landsbygden, och specifikt för uppkomsten av ödehus. Detta övergripande syfte kan delas upp i två delar: dels att undersöka den hypotes som menar att ödehus är ett resultat av utboäggande, dels att undersöka hur politiken värdesätter och uppmärksammar denna relation.

Frågeställningar:

- I avsaknad av statistik, hur kan ett samband mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter undersökas?
- Hur ser relationen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter ut?
- Hur bemöter Tingsryds kommun ödehusfrågan, och specifikt sambandet mellan utboäggande och ödehus?

1.4 Tidigare forskning

Följande avsnitt berör tidigare forskning om fyra aspekter, viktiga för uppsatsens analys. Det rör sig om 1) den jordbrukspolitiska marknadsutvecklingen 2) ägarstrukturer av skog 3) värdet i landskapsförändring samt 4) landsbygdsutvecklingspolitik.

Databaser som användes för att söka tidigare forskning var: Scopus, AATA, Supersök i Göteborgs universitetsbibliotek och Google Scholar. Nyckelord som användes var: rural communities, derelict farm, abandoned houses, skogsbruksfastighet, kommunala strategier, landsbygd, landsbygdsutveckling och ödehus.

1.4.1 Den jordbrukspolitiska marknadsutvecklingen

Under 1900-talet genomgick den svenska landsbygden stora förändringar till följd av jordbrukspolitiska effekter. Dackling (2018) har undersökt den kontext i vilken jordförvärvslagen antogs 1945, till följd av en växande jordmarknad. Utvecklingen berodde delvis på att kapitalstarka köpare hade börjat vinna företräde på jordmarknaden framför jordbrukarna själva. Lagen innebar ett direkt skydd mot marknadsutvecklingen genom att varje län blev förbundna till att kontrollera att den som köpte mark besatt kunskapen som behövdes för att bruka den och således var jordbrukare själv. Jordförvärvslagens ursprungliga syfte var att gynna landsbygdsutvecklingen, men undantag i 1945 års lagstiftning medgav trots lagens huvudsyfte att mark som överläts inom familjen undgick kontroll. Detta resulterade i att skogs- och jordbruksmark ofta kom att ingå i omfattande och komplicerade samäganden inom familjer. 1900-talets rationalisering av skogs- och jordbruk innebar dessutom att detta samägande inte sällan bestod av familjemedlemmar som flyttat in till städerna och inte var lantbrukare. Utvecklingen ledde fram till 1979 års ändring av lagen som innebar att undantaget upphävdes, med undantag från egendomar som redan var en del av den tidigare processen. Samägandeproblematiken handlade framförallt om att ägandeskapet var utspritt och i många fall frånvarande, med negativa konsekvenser för fastighetsförvaltningen. Gård och skog sköttes på distans och ägarna var själva inte engagerade i brukandet av marken vilket stred mot jordbrukspolitiska mål och hämmade utvecklingen för både lantbruket och landsbygden (Dackling, 2018, s.72).

Efterkrigstidens jordbrukspolitiska mål präglades av rationalisering och effektivisering för att utveckla jordbruket och uppnå en ökad produktion. Men den ökade produktionen parallellt med 1970-talets inflation och stigande räntor ledde till förhöjda livsmedelspriser vilket gav upphov till minskad konsumtion och ökad åtgång (Gadd, 2000, s.244). För att begränsa överskottet kom dåvarande livsmedelskommittén med ett förslag om att minska landets spannmålsproduktion och således även landets åkerarealer med minst en halv miljon hektar. Ytterligare påtryckningar på jordbrukarna i hopp om att minska överskottsproduktionen var att bland annat priset på mejeriprodukter drevs ner. Under stora delar av 1980-talet tilläts inte heller vidare investeringar i byggnader som kunde kopplas till mejeri- och köttproduktion. Åtgärderna ledde fram till Omställning 90, vars syfte var att påskynda nedläggningen av den svenska åkermarken i förmån för alternativa användningsområden såsom planterad energiskog (Gadd, 2000, s.250).

1.4.2 Ägarstrukturer av skog

Karlsson (2007) undersöker i sin avhandling hur ägarstrukturer av skogsfastigheter påverkar lokalbefolkningen i delar av Värmlands län. Genom att inta ett lokalt förhållningssätt skiljer sig Karlssons undersökning från föregående forskning kring ägandeskap av skog, som generellt brukar inta ett mer övergripande förhållningssätt. Resultatet av studien visade att den värmländska skogen först och främst var bolagsägd. Detta till följd av en jord- och skogsbrukspolitik som inte gynnat lokalboende samt en marknadsekonomi som blivit allt mer global. Utvecklingen har även lett till att skogen numera främst är bolagsägd, vilket har gett

upphov till en befolkningsförflyttning från orter i anknytning till skog. Övergången från det förmoderna samhällets lokalt förankrade försörjning till det moderna industrisamhällets globala marknad, har lett till att många numera försörjer sig utanför sin hemkommun. Platsspecifika resurser har tappat sina tidigare lokalförankrade funktioner, en timmerstuga uppförs nödvändigtvis inte med lokalt virke numera. Undersökningen visar att problematiken kring distansägande är något man är medveten om, men att det inte är något som tas i beaktning eller förs någon diskussion kring.

1.4.3 Värdet i landskapsförändring

Tidigare forskning kring värdet av landskapets förändringar behandlas av Saltzman (1999) som i artikeln ”Att bevara den föränderliga. Om nomineringen av södra Ölands odlingslandskap till UNESCO:s världsarvslista”, hävdar att det vi egentligen uppskattar med landskapet är föränderligheten som ständigt formar och ger det liv. Syftet med artikeln var att väcka en diskussion över hur processperspektivet kan implementeras vid hanteringen av landskapet. Detta perspektiv är särskilt intressant när det appliceras på lantbruksfastigheter. Processperspektivet kan i det sammanhanget innebära att värdet på skogs- och jordbruksfastigheter ligger i förändringen som brukandet ger upphov till. Som en del av motiveringen till varför Ölands odlingslandskap kom att nomineras till ett världsarv, var att det sågs som ett ”produktionslandskap”. Samtidigt betraktas produktionslandskapet som en biprodukt av rationaliseringsprocesser, och i direkt motsättning till kulturhistoriska värden. Nomineringen handlade inte om att landskapet skulle bevaras likt ett museilandskap, utan att det skulle få fortsätta utvecklas. Förutsättningarna för en fortsatt utveckling är ett aktivt brukande. Planerad skog kan med den logiken ses som en form av produktionslandskap, men med en utdragen produktion som gynnar ett passivt ägande.

1.4.4 Landsbygdsutvecklingspolitik

Internationell forskning om övergiven bebyggelse i lantbruksmiljöer fokuserar framför allt på jordbruksfastigheter. Övergiven bebyggelse som står i anslutning till skogsbruk är därför ett relativt outforskat område. Utifrån premissen att återanvändandet av övergiven bebyggelse utgör en viktig del i arbetet med en hållbar utveckling, så undersöker Klusáček m.fl. (2021) om det finns potential att återanvända övergivna gårdskomplex ute på den tjeckiska landsbygden. De menar att gårdarna står öde till följd av att de få aktiva bönderna som finns kvar, i många fall saknar incitament till att bruka de stora sammanhängande och centraliserade gårdarna. Samtidigt så bidrar förfallna byggnader till att minska attraktionskraften gentemot entreprenörer som har ekonomiska möjligheter att investera. Återanvändandet av dessa övergivna byggnader blir därför centrala aspekter när det kommer till principer kopplade till en hållbar samhällsutveckling, och för frågor som rör den fortsatta utvecklingen av lokalsamhällen. Det är därför av vikt att politisk strategiutveckling omfattar återanvändandet av denna typ av ödebebyggelse.

Just denna politiska vilja syns i den forskning som Niedomysl och Amcoff (2011) tagit fram. De har kunnat visa att kommunala beslutsfattare använder sig mer och mer av marknadsföringskampanjer i arbetet med att locka till sig nya invånare. I dessa marknadsföringskampanjer har ödehus på senare tid kommit att bli allt mer centrala objekt på grund av de outnyttjade möjligheterna som byggnaderna representerar. En politisk vilja att bevara och värdesätta äldre bebyggelse kan ta sig uttryck i att det skapas policys inom politikområdet. Formulerad policy finns dokumenterad i policydokumentet hos kommuner

och företag. Vid rätt implementering kan dessa ha en inverkan på individers beslut kring hur man agerar. Så genom att beslutsfattarna uppmärksammar ödehusen och marknadsför dem som en möjlighet så påverkar de även individers uppfattningar av dessa byggnader. Ser man då till den resurs som ödehus utgör i fråga om principer kopplade till den hållbara samhällsutvecklingen så blir de kommunala beslutsfattarnas roll ett viktigt verktyg när det kommer till ett faktiskt agerande genom möjligheterna som policydokumenten implicerar.

Vad gäller hållbar landsbygdsutveckling har även Vasstrøm och Normann (2019) undersökt hur man kan inkludera externa faktorer i ett endogent lokalsamhälle, något som kallas för en neo-endogen utvecklingsstrategi. Den endogena utvecklingsstrategin är en kulturbaserad utvecklingsteori som bygger på att ett lokalsamhälle ska kunna vara fristående från det övriga samhället när det gäller resursanvändning. Ett motståndskraftigt och hållbart utvecklande av resursanvändning på landsbygden bygger till stor del på en välfungerande kommunikation mellan berörda parter, externa som interna. Detta då ekonomiska aspekter ofta är kopplade till externa faktorer samtidigt som intern kunskap är väsentlig när det kommer till att definiera vilka lokala behov som finns. Ödehusen som står på de utboägda skogsfastigheterna är inte sällan delar av bygder där man historiskt sett utgått från en endogen gemenskap. För att som extern samverkare lyckas med detta förespråkar Li m.fl. (2019) därför att mer bottom-up initiativ tas.

Landsbygdsproblematiken har även undersökts av Li m.fl. (2019), som undersökt varför vissa delar av landsbygden förfaller mer än andra. Det görs genom att jämföra stadsnära landsbygd som kan dra fördelar av den urbana ekonomin med den avlägsna landsbygden som saknar samma möjlighet, samt förekomsten av endogena och exogena faktorer kopplade till lokalsamhällen. Författaren menar att det är först när den endogena gemenskapen finns i en bygd som det blir möjligt att på ett lyckat sätt samverka med externa faktorer. Undersökningen visade att landsbygden generellt sett var under allt mer ökad press till följd av externa ekonomiska förändringar och att utvecklingen kan liknas vid en marginalisering av landsbygden. Li m.fl. (2019) betonar att det behövs ytterligare forskning om den avlägsna landsbygdens vitaliseringsmöjligheter, inklusive vilka resurser och länkar mellan aktörer som kan användas för att lyckas med detta.

1.4.5 Föreliggande undersöknings kunskapsbidrag

Det saknas forskning som berör ödehus på den svenska landsbygden, specifikt kopplat till skogsbruk. Tidigare forskning som berör övergivna byggnader behandlar främst ruiner, övergivna gårdar i Östeuropa eller återanvändandet av övergivna industrilokaler.

Föreliggande undersökning syftar därför till att bidra med kunskap om ödehus på den svenska landsbygden, och förstå vad det är som gett upphov till fenomenet. Kunskap som berör ödehus är beroende av platsspecifika faktorer som inte nödvändigtvis går att finna i internationell forskning, vilket gör det svårt att dra generella slutsatser.

Det som hittills har skrivits om utboägande berör främst dess konsekvenser för skogsbruket och lokalsamhällen. Men det saknas kunskap över hur utboägandets ägarstruktur påverkar eventuell bebyggelse som står på den utboägda skogsfastigheten. Genom att sätta ödehuset i en kontext som berör utboägda skogsfastigheter, är förhoppningen därför att kunna få en större förståelse för både ödehus och utboägande.

1.5 Avgränsningar

Studien avgränsas till att undersöka ödehus på utboägda skogsfastigheter i Tingsryds kommun, där kommunansvariga hade möjlighet att lämna ut resultatet från en nyligen utförd ödehusinventering. Tre andra kommuner tillfrågades, men avstod då en ödehusinventering innehåller känsliga personuppgifter som inte bör spridas till allmänheten.

Initialt skulle inventeringen vara komparativ där en kommun med en uttalad politisk vilja att tillvarata ödehusbeståndet jämfördes med en kommun där samma uttalade vilja saknades. Genom att beställa ett fastighetsutdrag från Skatteverket baserat på fastigheter med typkod 113 (lantbruksenhet, bostadsbyggnadsvärde under 50 000 kronor) som var större än 5 hektar fanns en förhoppning om att finna ödehus i Älmhults kommun där en ödehusinventering inte hade gjorts. För att bekräfta att objekten på fastighetsutdraget var öde kompletterades inventeringen av besök i fält. Men fältinventeringen visade på att byggnaderna, trots det låga värdet, troligtvis användes som sommarstugor och således inte var öde. Samtidigt var byggnaderna på Tingsryds kommun inventeringslista bekräftade öde vilket gjorde listan till en bra utgångspunkt för att studera hur ägandestrukturen av ödehusen såg ut. Till följd av uppsatsens omfattning togs därför beslutet att endast utgå från Tingsryds kommun.

Undersökningen fokuserar på hur kommunala strategier och policys uppmärksammar ödehus och utboäggande. Avgränsningen står i relation till uppsatsens omfattning samt en tanke om att kommunala strategier och policys är det mest intressanta att analysera utifrån en bebyggelseantikvarisk kontext.

1.6 Metod och material

1.6.1 Metodologiskt angreppssätt

Undersökningen kan beskrivas som abduktiv i form av att en hypotes ligger till grund för att förklara ett fenomen eller en effekt (Patel & Davidsson, 2019, s.27). Hypotesen, att det finns en relation mellan utboäggande av skogsfastigheter och ödehus, används som en möjlig förklaring till varför det finns ödehus på den svenska landsbygden och varför de fortsätter att förfalla. Angreppssättet är samtidigt explorativt. Explorativa studier görs för att undersöka ett ämne som det endast finns lite tidigare vetenskap om, för att i sin tur generera större grundläggande kunskap och få nya insikter om ämnet (Wallén, 2003, s.46).

Undersökningens empiriska arbete baseras på tre delstudier. Första delstudien utgörs av en inventering av ödehus på utboägda skogsfastigheter i Tingsryds kommun för att svara på hur ett samband mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter kan undersökas. Andra delstudien består av en dokumentanalys där policys och strategier analyseras. Tredje delstudien utgörs av intervju där samhällsutvecklarna hos Tingsryds kommun uppgav sina ställningstagande och förhållningsätt i fråga om utboägda ödehus. Dokumentanalysen och intervjun gjordes för att undersöka hur relationen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter ser ut, samt hur kommunen bemöter ödehusfrågan och relationen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter.

1.6.2 Inventering av ödehus på utboägda skogsfastigheter

Baserat på statistik från Skogsstyrelsen (2021) ska Kronobergs län ha totalt 3039 utboägda skogsfastigheter. Det motsvarar 21,1 % av länets totala antal skogsfastigheter och utgörs av ca 128 118 hektar skog (Aronsson, 2020). Det framkom genom korrespondens med den ansvarige för statistiken som presenteras på Skogsstyrelsens hemsida att det i nuläget saknas statistik över hur många utboägda skogsfastigheter som har bebyggelse på fastigheten. Inventeringen handlar därför om att i avsaknad av statistik, undersöka hur ett samband mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter kan göras. Detta görs genom att undersöka hur många skogsfastigheter i Tingsryds kommun som har obebodd bebyggelse på fastigheten, samt hur många av dessa som är utboägda.

För att kunna undersöka sambandet behövdes en ny metodik utarbetas då detta specifika fenomen inte hade undersökts tidigare. Metodiken utgick från ödehusinventeringen som Tingsryd kommun genomförde 2022. Kommunens ödehusinventering resulterade i 229 ödehus. I denna undersökning räknas 226 av dessa med då vissa inte gick att finna i lantmäteriets karttjänst.

För att svara på om ödehusen var utboägda eller ej, användes fastighetsbeteckningarna som fanns med i kommunens ödehusinventering för att söka lagfarter i lantmäteriets fastighetsregister. Detta gav information om i vilken kommun ägaren var folkbokförd. För att svara på om fastigheten var en skogsfastighet användes lantmäteriets karttjänst som visade om ödehus stod i anknytning till skog. I lantmäteriets karttjänst kan man med hjälp av ett mätverktyg även avgöra fastighetens storlek. En gräns på 5 hektar användes som avgörande faktor för att räknas som skogsfastighet.

1.6.3 Dokumentanalys av kommunala policys och strategier

Dokumentanalysen gjordes för att undersöka hur Tingsryds kommun bemöter ödehusfrågan, och specifikt sambandet mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter. Analysen kan visa på vilka intressen som har fått överhanden i kommunen. Dokumentanalysen omfattar policys och strategier i Tingsryds kommun.

En analys genomfördes på följande dokument:

<u>Namn</u>	<u>År</u>	<u>Innehåll</u>
Kommunens utvecklingsstrategi	2016	Redovisar kommunens riktlinjer för en långsiktigt hållbar utveckling
Översiktsplan 2030	2018	Redovisar kommunens visioner, mål och förhållningssätt.
Handledning i ödehusinventering	2022	Vägledning för Kronobergs kommuner vid ödehusinventeringar.

Offentliga policydokument tar politik till praktik genom att bistå med vägledningar inför beslut som fattas inom exempelvis offentliga verksamheter såsom kommuner (Olsson m.fl., 2019, s.13). Det kan handla om uppmärksammade samhällsproblem som behöver åtgärdas

och som då ligger till grund för ett policyinitiativ. Olsson m.fl. (2019, s.24) menar på att policy och politik har kommit att användas synonymt inom offentliga verksamheter och att policymål handlar om det som politiken strävar efter att åstadkomma. Det i sin tur uppnås genom olika medel såsom lagar, planer och bestämmelser.

En policydiskurs som präglar Tingsryds kommuns antagna översiktsplan med namnet ”Översiktsplan 2030” handlar om hållbar utveckling. Policydiskurser kännetecknas av att de speglar de aktuella samhällsproblemen, och policyns uppgift blir i det att förstå och tackla dessa problem (Olsson m.fl. 2019, s.39). Ett legitimt policyproblem behöver baseras på något allmänt och övergripande, så som avbefolkningen av landsbygden eller klimatförändringar. Problem kopplade till policydokument upptäcks genom bland annat samhällsförändringar. Policyproblem kan vara av enkel och komplex karaktär, där enkel karaktär präglas av att det inte finns några motstridigheter till problemet ifråga. Ett komplext policyproblem går däremot att uppfattas och tolkas på olika sätt, vilket även innebär att det tenderar att sakna en fullständig lösning (Olsson m.fl., 2019, s.58).

Målet med dokumentanalysen är att i sken av ödehus på utboägda skogsfastigheter, identifiera de huvudsakliga utmaningarna och problemen som kommunen uttrycker att de står inför. Samt vilka politiska effekter som kan kopplas till utboäggande av skogsfastigheter och ödehus.

1.6.4 Intervju med kommunansvariga

En fokuserad intervju med öppna frågor gjordes för att undersöka Tingsryds kommuns ställningstagande och förhållningssätt till relationen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter. Intervjun genomfördes med de två ansvariga samhällsutvecklarna på Tingsryds kommun den 5 maj 2022 genom email korrespondens på grund av respondenternas begränsade tid. Intervjun hade en låg grad av standardisering för att inte leda respondenten i sina svar. Frågorna som ställdes var således öppna genom att de inte genererade fasta svarsalternativ (Patel & Davidsson, 2019, s.98).

Frågorna fokuserade främst på om kommunen själva hade gjort kopplingen mellan ödehus och utboäggande, och hur de bemöter det. Men även på hur respondenterna i egenskap av samhällsutvecklare såg på utboäggandet i sig. Frågorna som användes finns bifogade som bilaga.

1.7 Källkritik

Till följd av uppsatsens hypotetiska utgångspunkt som utgår från sannolikheter och slutsatser, saknas det därför entydiga svar (Wallén, 2003, s.48). Undersökningens slutsatser bör därför ses i sken av att andra möjliga orsaker till fenomenet här har uteslutits. En sådan aspekt är att undersökningen av ägarstrukturer har utgått från statistik. Det har därmed inte gjorts några försök till att ta kontakt med fastighetsägarna själva för att få deras perspektiv på ägandeskapet. Det ligger därför en viss osäkerhet i att dra slutsatser om formen för ägandeskapet. För även om ägarna är skrivna i andra kommuner så kan kopplingen de har till sin ägda fastighet vara långt ifrån det som kännetecknar ett passivt ägandeskap. Samma osäkerhet gäller skogsfastigheterna, som i denna undersökning inte har studerats. Slutsatser om skogens utformning är baserade på information från kommunens översiktsplan samt det som gick att utläsa från lantmäteriets karttjänst.

Enligt den forskningsetiska aspekten som rör *informationskravet* behöver undersökningsslagtagare bli upplysta om deltagandet i en studie för att själva kunna avgöra en eventuell medverkan (Patel & Davidsson, 2019, s.84). Lagfarter ger grundläggande kunskaper om en ägare i form av namn och skriven adress. På önskan av kommunen gjordes ett forskningsetiskt hänsynstagande gentemot fastighetsägarna i form av att inventeringen gjordes anonymt och endast redovisade statistik över ägarstrukturen. Genom att endast utgå från statistik uppfylls *konfidentialitetskravet* i form av att personuppgifterna inte redovisades (Patel & Davidsson, 2019, s.84).

Viktigt att ta i beaktning är även att resultatet av denna undersökning endast representerar en kommun. Men baserat på nationell statistik går det att dra generella slutsatser om att ödehus på utbögd skogsfastigheter även går att finna i andra kommuner.

2 Teoretisk referensram

I det följande avsnittet presenteras den teoretiska referensramen till analysen, som definierar grundläggande antaganden om fenomenet ödehus på skogsfastigheter. Den utgörs av en bebyggelseantikvarisk förståelseram, där kulturell (o)hållbarhet förstås i relation till modernitet och ägarstrukturella processer.

2.1 Äganderätt och nyttjanderätt: Passiv eller aktiv förvaltning av byggnader på skogsfastigheter

Äganderätt och nyttjanderätt används för att förstå varför det numera går att finna ödehus på utboägda skogsfastigheter, där äganderätten av skog står i kontrast till nyttjanderätten av bebyggelsen på skogsfastigheten. Äganderätten är en juridisk term som används för att beskriva vilka rättigheter en ägare till en egendom har. En nyttjanderätt innebär att en ägare upplåter användandet av det ägda till en annan part som därigenom innehar nyttjanderätten av det ägda i fråga. En vanligt förekommande form av nyttjanderätt är exempelvis utarrendering av mark. Både äganderätten och nyttjanderätten regleras av Jordabalken (1970:994).

Det mänskliga samhällets ekonomi- och produktionsförhållanden vilar till stor del på äganderätten, ett begrepp som länge varit under debatt. Att äga har legat till grund för både konflikter och ekonomisk tillväxt. Uddhammar (2015) för ett resonemang över hur idéer om utopier har präglats av egenskaper som motsätter sig bieffekterna av ägandet. Det handlar till stor del om utopier där samhället är fritt från girighet. Uddhammar (2015, s.13) drar paralleller till den franska revolutionen där deklarationen uppgav att ägandet var en mänsklig rättighet som endast skulle frångås om det gynnade allmänheten. Detta kan kopplas till den svenska grundlagen som i 2 kap. 15 § bland annat definierar egendomsskyddet genom att inskränkningar av äganderätten är giltiga om det tillgodoser allmänna intressen (SFS 1974:152). Enligt Karlsson (2015) så handlar äganderätten om ”...exklusiv rätt att använda, förvalta, utveckla och avtala om försäljning eller uthyrning av en tillgång, utan att själv kränka andras motsvarande rätt (Karlsson, 2015, s.20)” och ägandet blir med det sagt ett begrepp som utgår från ekonomiska värdegrunder. Berggren och Karlson (2005, s.24) resonerar kring att privat ägande är en av förutsättningarna för ekonomisk tillväxt då avkastningen som ägaren har rätt till genom användarfriheten skapar incitament till att vårda och investera i egendomen.

Men de ekonomiska värdegrunderna som äganderätten ligger till grund för ger även upphov till konsekvenser av den. Detta då äganderättens kopplingar till användarfriheten bottnar i rätten till ett fritt nyttjande av ens egendom, vilket bl.a. innefattar rätten till egendomens avkastning. Den förväntade avkastningen blir ägarnas ekonomiska drivkraft när det kommer till investeringar och skötsel, faktorer som i det moderna samhället tenderar att präglas av ekonomisk rationalitet. Samma resonemang som skapar incitament till att vårda egendomen blir med det sagt även drivkraften bakom en ägares strävan mot större avkastning. I doktorsavhandlingen *Att äga rum: En undersökning av skogsägande och lokal utveckling i tre värmändska församlingar* för Karlsson (2007, s.117) ett resonemang om att användarfriheten bygger på markägarens personliga ställningstaganden och att det i sig gett upphov till inskränkningar av äganderätten. Att ansvaret för egendomen tillåts bygga på personliga ställningstaganden innebär dessutom att det blir svårt att sätta upp tydliga riktlinjer och fatta beslut kring frågan. Karlsson (2007, s.139) tar även upp att privatägd mark tillskillnad från

bolagsägd mark kan förknippas med social prestige vilket kan leda till klyftor i den lokala gemenskapen.

Enligt Dillard (1994, s.313) så brukade den privata äganderätten kännetecknas av att den skulle bedrivas aktivt vilket innebar att man skulle förhålla sig till marken man ägde genom att aktivt lägga tid på den, både när det kom till ett förvaltande och ett brukande. Men i takt med att det industrialiserade samhället globaliserats, så har den aktiva äganderätten kommit att bedrivas allt mer passivt (Dillard, 1994, s.314). Ett passivt ägande kan beskrivas i form av en frånvarande ägare. Det passiva ägandet möjliggör att färre ägare med större ekonomiska medel från andra orter köper fastigheterna, vilket försätter lokalinvånarna i ett underläge. Utboägandet utgör en passiv form av ägande då det möjliggör ett frånvarande ägandeskap som leder till att allt färre äger allt större arealer. På skogsfastigheter där äganderätten är passiv innehar man i vissa fall bebyggelse utan att förvalta arvet som bebyggelsen utgör. För trots äganderättens inneboende användarfrihet så är det viktigt att påpeka att man inte kan friköpa sig från sitt förvaltningsansvar. Skogh och Lane (2000, s.35) menar på att äganderätten inte bara inkluderar rätten till egendomens avkastning, utan det handlar även om ett ekonomiskt ansvar när det kommer till just förvaltandet. Det går att argumentera för att värdena som byggnaderna besitter aktivt borde skyddas av en nyttjanderätt, där den passiva äganderätten idag är helt dominant.

I dagens samhälle ser vi på vissa inskränkningar av äganderätten som självklarheter. En ägare förväntas exempelvis följa samhällsnormer och inte anlägga privata industrialiseringar som kan innebära risker för närområdet, trots att äganderätten ger denne rätt att göra det. Berggren och Karlson (2005, s.28) för ett resonemang kring inskränkandet av äganderätten där författarna hävdar att äganderätten i verklig mening aldrig kan vara inskränkt då en av de grundläggande skyldigheterna en ägare har är att denne inte får kränka andras motsvarande rättigheter. En ägare kan med det sagt inte agera på ett sätt som blir skadligt för andras egendom. Frågan man bör ställa sig är om den skyldigheten även innefattar framtida scenarion. Om så är fallet, så går det att argumentera för att en ägare till en byggnad som tillåts stå och förfalla kränker framtida generationers motsvarande rättigheter till att bruka byggnaden genom att den förvaltas på ett undermåligt sätt. Hulthén (2021) menar på att inskränkningar av äganderätten skulle kunna ses som ett skydd för framtida generationers motsvarande rättigheter. För genom att skilja på ägandet av land och fast egendom kan man således förstärka förvaltningsansvaret för de aspekter som berör framtida allmänna intressen.

2.2 Åtskiljandet av tid och rum: En minskad förankring till platsen

För att redogöra för hur det passiva ägandet kan kopplas till framväxten av det moderna samhället, används sociologen Anthony Giddens modernitetsbegrepp. I det utgör åtskiljandet av tid och rum, urbäddningsmekanismer och institutionell reflexivitet tre aspekter.

För att förklara åtskiljandet av tid och rum använder sig Giddens (1996, s.26) av de förmoderna kulturernas tidsåskådning. För den förmoderna människan var "tid" och "rum" ständigt sammankopplat genom att tiden var en produkt av rummet och vice versa. En brytpunkt kan spåras till uppkomsten av det mekaniska uret på 1600-talet som kom att innebära en separering av tiden från rummet genom att till skillnad från tidigare, göra tiden till en frikopplad företeelse helt oberoende av rummet. Giddens (1996, s.27) påpekar här vikten av att skilja på rummet och platsen. Platsen karakteriseras av att den är kopplad till de sociala dimensionerna som råder i ett geografiskt område och kan beskrivas i form av en lokalitet. Rummet utgörs i den kontexten av de sociala dimensionerna. Giddens (1996) menar att

moderniteten utmärks av att platsen och rummet är separerade och att interaktionerna som tidigare var förbundna till en geografisk kontext kommit att bedrivas utanför lokalitetens sammanhang. En negativ konsekvens som Giddens (1996) ser med det moderna samhällets åtskiljande av tid och rum är den minskade förankringen till en plats som utvecklingen gett upphov till. Detta leder indirekt till en minskad lokal identitet och att människor upplever sig isolerade från varandra. En ökad brist på gemenskap får negativa konsekvenser på lokalsamhällen som på många sätt är beroende av aspekter som kan kopplas till lokal identitet och gemenskap. Utboägandet är en produkt av den modernitet som Giddens (1996) beskriver. Det åtskiljer rummet från platsen genom att ägandet (handlingen) bedrivs från en annan ort än den som ödehuset eller skogsfastigheten (platsen) ligger belägen på. Ägaren är således en frånvarande person på avstånd från själva situationen. Giddens (1996) talar om en "fantasmagori" (illusion, bländverk) vilket i utboägandets fall innebär att platsen (ödehuset, skogsfastigheten) blir en sorts gyckelbild för ägaren vars påverkan utgår från en annan plats.

För att förstå avståndet som skapas mellan tid och rum använder sig Giddens av urbäddningsmekanismer. Pengar utgör ett symboliskt medel när det kommer till urbäddningsmekanismerns inverkan på framväxten av det moderna samhället. Genom att utgå från ekonomen John Maynard Keynes teori om pengars koppling till tid genom debet och kredit så menar Giddens (1996, s.31) på att pengar möjliggör avståndet mellan tid och rum. Detta förklaras genom att pengar inte är bundet till något avstånd och att pengar som medel därför möjliggör ett ägande på distans. Ett ägande på distans skiljer sig från ett ägande i direkt förhållande till egendomen genom att distansen leder till en opersonlig förbindelse mellan ägare och egendom (Giddens, 1996 s.32). Pengar som medel är kopplat till frågor som rör tillit vilket leder in på expertsystem.

Det moderna samhället bygger på expertsystem i form av professionell organisering som lekmän inte förväntas förstå. Denna typ av urbäddningsmekanism skapar distans mellan oss människor och sammanhangen vi försätter oss i (Giddens, 1996 s.35). Institutionerna som leder den professionella organiseringen är beroende av gemene mans tillit vilket i ett modernt samhälle innebär snabb anpassning under föränderliga omständigheter, Giddens (1996, s.42) beskriver detta som institutionell reflexivitet. Men i en värld som styrs av ständig utveckling och framtidstänkande blir förankringen till det förflutna lätt en biprodukt. I det förmoderna samhället menar Giddens (1996, s.43) på att traditioner byggde på omtolkningar av det förflutna. Institutionell reflexivitet kopplat till traditioner i ett modernt samhälle handlar då snarare om att reflektera över traditioners relevans i den fortsatta utvecklingen. Detta reflexiva förhållningssätt kan leda till att traditioner som tidigare inte anpassats till det moderna samhällets utmaningar kan återfå sin relevans. Men reflexiva förhållningssätt kan även innebära en förlust av traditioner, då samma process som leder till anpassning och relevans även kan leda till insikter om att traditionen i fråga inte längre är relevant. Ödehusen som står att finna på utboägda skogsfastigheter blir i detta symboler för det förflutna och symboliserar det som traditionen handlar om i kontrast till institutionell reflexivitet. För att förstå resursen som ödehusen utgör i dagens samhälle så försätts de här i en kontext där husen utgör ett kulturarv som står i ett vägval mellan att återfå sin relevans eller att komma till insikt över att de saknar relevans. I sken av utmaningarna som det moderna samhället står inför blir det baserat på det exemplet tydligt varför ödehusfrågan är viktig. Giddens idé om den institutionella reflexiviteten kan i detta fungera som ett underbyggande teoretiskt verktyg för att återge ödehusen på skogsfastigheterna sin relevans igen.

Där Giddens ser kritiskt mot det moderna samhällets möjligheter att hantera den ständiga föränderligheten som vår samtid präglas av, så menar sociologen Ulrich Beck i boken *Risksamhället: På väg mot en annan modernitet* på att den ökade reflexiviteten som präglar samhället ska ses som en möjlighet. Enligt Bech (2021) så lever vi just nu i efterdyningarna av det klassiska industrisamhället. Vår samtid präglas av bieffekterna från den industriella utvecklingen och samhället tvingas lära sig hantera den nya verkligheten. Den ökade reflexiviteten som kommit att präglade det moderna samhället ska enligt Bech (2021) ses som en möjlighet när vi lär oss hantera vår nya verklighet.

2.3 Kulturell hållbarhet: Inte på bekostnad av byggnaderna

För att förklara varför ödehusen bör ses som resurser i den hållbara utvecklingen, används det omdebatterade begreppet kulturell hållbarhet.

Hållbar utveckling brukar definieras utifrån tre dimensioner, ekonomisk, social och miljömässig. Därtill kan ibland läggas till kulturell hållbarhet vilket samtidigt är ett omdebatterat begrepp. Nygren m.fl. (2020, s.97) beskriver att det finns en kunskapslucka kring begreppet kulturell hållbarhet, och att det är först på senare tid som det börjat uppmärksammas. Begreppet härrör ur en vilja att bevara, främja och utveckla kulturella resurser i det globala arbetet med den hållbara utvecklingen. Det handlar om att hitta en balansgång där samhällsutvecklingen inte blir på bekostnad av kulturella resurser och traditioner. Inom hållbar stadsutveckling har begreppet förtydligat att dagens kunskap om människans relation till den byggda miljön är undermålig (Nygren m.fl., 2020, s.97).

Ödehusen som resurs omfattas av den kulturella hållbarheten genom att den obebodda bebyggelsen tenderar att vara äldre och rymma ett kulturhistoriskt värde sett till den byggnadstradition som huset speglar, den samhällshistoriska kontext som huset uppfördes i och att ödehuset är en resurs i form av att det utgör en befintlig byggnad vars nyttjande inte får någon ytterligare klimatpåverkan. I vissa fall kan man tala om ödehusen i form av ett svenskt kulturarv genom att byggnaderna speglar den svenska landsbygdens historia och utveckling. Att bevara och återanvända ett ödehus gynnar även bevarandet av lokalhistoriska aspekter och kan förstärka en bygds identitet genom att utgöra ett historiskt lager. Kulturell hållbarhet handlar alltså i den kontexten om att säkerställa att det som ödehusen representerar blir beaktat i moderniseringen av samhället, och att resursen som ödehusen utgör används och anpassas i dagens samhälle. Nygren m.fl. (2020, s.97) lyfter kulturarvens roll när det kommer till platsidentiteten i ett kulturlandskap. Men kulturaspekter beskrivs även som motstridiga då ett bevarande ibland kan fungera som motsättning till förändring.

2.4 Sammanfattning av teorier

Modernitetens åtskiljande av tid och rum ger upphov till ett samhälle som möjliggör ett passivt ägande av skogsfastigheter, vilket främjar utboägan. Konsekvenserna av utboägandet blir att bebyggelse på skogsfastigheterna lämnas öde och förfaller, vilket missgynnar arbetet mot kulturell hållbarhet som siktar på att balansera ekonomisk tillväxt med kulturella resurser.

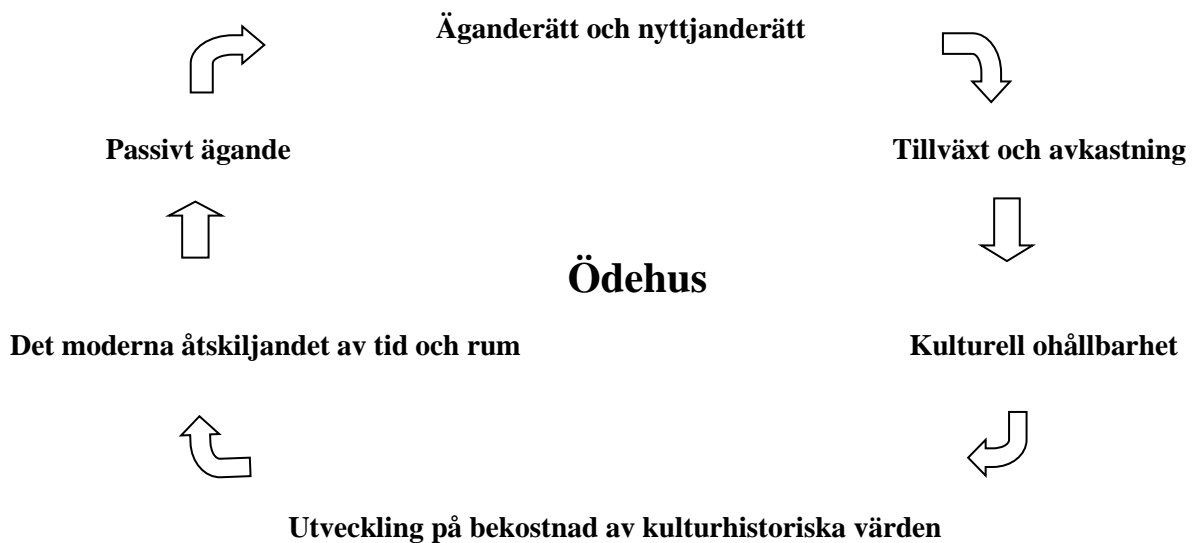

Fig 1. Figuren visar hur det moderna åtskiljandet av tid och rum leder till ett passivt ägande (utboägan) där äganderätten gjort att ägare fokuserat på tillväxt och avkastning. Samtidigt blir kulturella aspekter lidande genom att utvecklingen blir på bekostnad av de kulturhistoriska värden som ödehusen besitter.

3 Resultat

Med utgångspunkt i undersökningens frågeställningar, kommer resultatet av inventeringen, dokumentanalysen och intervjun med Tingsryds kommun här att redovisas.

Frågeställningarna var följande: *I avsaknad av statistik, hur kan ett samband mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter undersökas? Hur ser relationen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter ut? Hur bemöter kommuner ödehusfrågan, och specifikt sambandet mellan utboägande och ödehus?*

Följande avsnitt syftar till att svara på frågeställningarna genom att analysera resultatet med bakgrund av hypotesen att ödehus är ett resultat av utboägda skogsfastigheter. Hypotesen understöds i sin tur av den teoretiska referensramen.

3.1 Metodik för att undersöka sambandet mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter

I avsaknad av statistik om sambandet mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter, fanns ett behov att ta fram en metodik som svarade på frågeställningen.

Initialt krävs en ödehusinventering. Undersökningen visade att en inventering av ägarstrukturer av ödehus på utboägda skogsfastigheter är beroende av det finns bekräftade ödehus att utgå från, från t.ex. en ödehusinventering.

I detta fall tillhandahöll ansvariga från Tingsryds kommun en Excel tabell med fastighetsbeteckningar över 226 ödehus som kartlagts vid en ödehusinventering genomförd av kommunen under 2022. Lagfarter kunde därefter sökas i lantmäteriets e-tjänst "Vem äger fastigheten" för att sammanställa hur många av de 226 ödehusen som var utboägda. Lagfarten ger information om vart ägaren är folkbokförd vilket svarar på frågan om fastigheten är utboägd eller ej. Lantmäteriets fastighetstjänst är kopplat till personnummer och kräver inloggning via bank-id för att säkerställa att varje enskild person inte hämtar ut mer än 5 lagfarter under en 24 timmars period. Gränsen på 5 lagfarter under 24 timmar syftar till för att uppfylla dataskyddsförordningen. Förutom e-tjänsten "Vem äger fastigheten" går det att via sin e-post även beställa utdrag från fastighetsregistret. Tillskillnad från e-tjänsten som endast ger namn och adress till ägaren, så ger utdraget från fastighetsregistret förutom lagfart, även ingående information om fastigheten. E-tjänsten ihop med utdragen innebar att 10 ödehus kunde behandlas per dag vilket gjorde att arbetet med att sammanställa de 226 ödehusen totalt tog 23 dagar.

Ett andra steg i metoden innebär en sammanställning av hur många av de bekräftade ödehusen som stod i anknytning till skog. Genom att söka på fastighetsbeteckningarna från inventeringslistan i Lantmäteriets karttjänst gick det att utläsa om ödehusen stod i bygder, på slätter eller i skog. På så vis kan alla objekt som inte stod i anknytning till skog väljas bort då dessa saknade relevans för undersökningen.

Ett tredje steg i metoden innebär att avgränsa materialet så att det endast innefattar önskad storlek, mark typ etc. I detta fall gjordes ett urval baserat på fastighetens storlek sett till areal, där 5 hektar utgör en generell gräns för när en fastighet kan benämnas som skogsfastighet. Fastigheter som har en markareal på mindre än 5 hektar sorteras bort men redovisas ändå i resultatet. För att beräkna markarealer användes mätverktyget i lantmäteriets karttjänst.

3.2 Antalet ödehus på utboägda skogsfastigheter

Resultatet av inventeringen visar att majoriteten, 60%, -av Tingsryd kommuns ödehus står på utboägda fastigheter. Av 226 ödehus är 93 (41%) av fastighetsägarna folkbokförda i andra kommuner. Därtill skall räknas de 43 (19%) ödehus där fastighetsägarnas adresser knutna till lagfarten saknas. Majoriteten av de lagfarter som saknar adress uppgav utländska namn från bland annat Tyskland och Danmark. Totalt 90 ödehus (40%) har fastighetsägare folkbokförda i Tingsryds kommun och förvaltas således inte av utboägare. Inventeringen visade att majoriteten av ödehus i Tingsryds kommun låg på utboägda fastigheter (60%), men av dessa var det endast 17% av ödehusen som stod på utboägda skogsfastigheter med arealer större än 5 hektar.

Tabell 1. Visar det övergripande resultatet av sammanställningen.

Ödehus	Utboägda	Adress saknas	Ej utboägda	I anknytning till skog
226	93	43	90	169

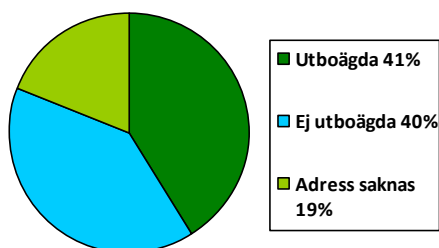

Fig 2. Visar utboägda ödehus med adress saknas ej inräknad som utboägd.

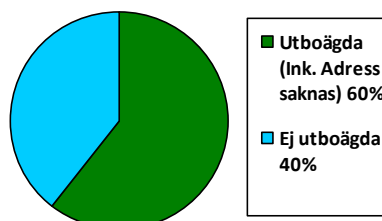

Fig 3. Visar utboägda ödehus med adress saknas inräknad som utboägd.

Av 226 ödehus låg 169 (75%) i nära anknytning till skog, 50 (22%) låg belägna i bygder och samhällen och 7 (3%) låg ute på slätter.

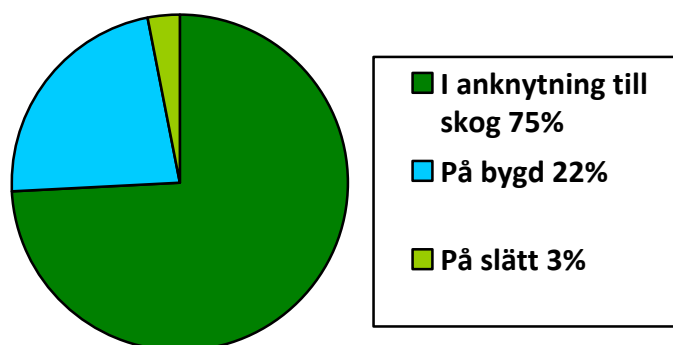

Fig 4. Visar ödehusens markanknytning.

Av de 169 ödehus som hade anknytning till skog låg 72 (43%) på fastigheter större än 5 hektar och räknas således även som skogsfastigheter. Gränsen på 5 hektar brukar generellt räknas som minimum för en skogsfastighet. Stora skogsarealer gör även sannolikheten att någon form av skogsindustri bedrivs högre.

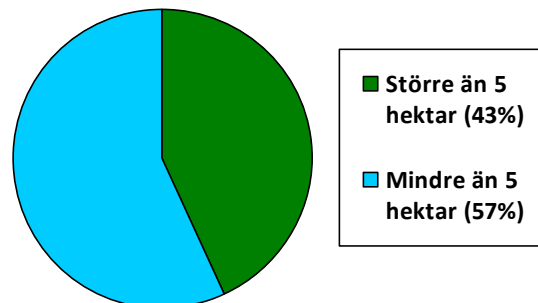

Fig 5. Visar storleksfördelning på utböagda fastigheter.

Av de 72 ödehus som låg på skogsfastigheter större än 5 hektar, var 33 (46%) utböagda. Därtill skall räknas de 6 (8%) ödehus där fastighetsägarnas folkbokförda adresser saknades.

Resultatet av inventeringen indikerar att det finns en relation mellan ödehus och utböagda skogsfastigheter. Av 226 ödehus stod 39 på utböagda skogsfastigheter större än 5 hektar. Hur relationen såg ut varierade, majoriteten av utböagarna var skrivna i kringliggande kommuner, en mindre andel i storstadskommuner och några var skrivna utomlands. Könsfördelningen var i det stora hela likvärdig och utböagarna utgjordes på ett ungefär av hälften kvinnor och hälften män. Resultatet visade även att 43 av 226 ödehus hade fastighetsägare som saknade adresser knutna till lagfarten. Att samtliga av dessa fastighetsägare hade utländska namn kan ses som en indikation på att även dem är utböagare. Inventeringen visar även att många av markuppköpen som gjort i kommunen har gjorts av personer som är folkbokförda i andra kommuner.

3.3 Tingsryds kommuns strategier och förhållningssätt

I det följande presenteras resultaten av dokument- och intervjuanalysen i form av tre teman. Det rör sig om 1) ödehusinventeringar och markuppköp av skogsfastigheter 2) sviktande befolkningsantal samt 3) relationen mellan ödehus och utböagande.

3.3.1 Tema 1: Ödehusinventeringar och markuppköp av skogsfastigheter

Region Kronoberg har tillsammans med företaget Landsbygdsdröm under 2022 tagit fram rapporten *Handledning i ödehusinventering* vars syfte är att stötta länets kommuner i arbetet med att inventera och återanvända obebodd bebyggelse. Vid intervju med samhällsutvecklarna på Tingsryds kommun framkom det att region Kronoberg har en hög ambitionsnivå när det kommer till vad de är angelägna om att kommunerna ska arbeta med, däribland att se på ödehusen som en resurs i samhällsutvecklingen. Men arbetet med att

realisera regionens visioner är inte alltid lätt, och att ta vara på resursen som ödehusen utgör beskrevs som ett komplicerat arbete för kommunerna. Det osäkra utfallet gör därför ödehusinventeringar till tidskrävande investeringar som inte alltid prioriteras.

I rapporten framgår det att en av utmaningarna var att många ödehus står tomma till följd av större markuppköp. Markuppköpen har man satt i en kontext som berör både rationalisering och stordrift. Efter kontakt med samhällsutvecklarna på Tingsryds kommun framgick det att ödehus som kunde kopplas till markuppköp, även tenderade att hänga samman med större skogsfastigheter. Kopplingen beskrevs i sin tur som en komplex situation då fastighetens ekonomiska värde kontra de känslomässiga aspekter som arvssammanhangen innebär, gör eventuella avstyckningar mer komplicerade. Lönsamheten vid en eventuell avstyckning minskar dessutom när huset är i sämre skick. Det kan ställas mot faktumet att Tingsryds kommun strävar mot att bli en modern landsbygdskommun som värdesätter traditioner och ett varierat landskap (ÖP 2018). Landsbygden utgör en resurs som man menar på är outnyttjad. I ett av ÖP:s uttalade miljömål värnar man bland annat om det aktiva brukande av landskapet, då brukandet ses som en förutsättning för att hålla landskapet öppet och varierat. Men i ÖP framgår det samtidigt att 81 % av kommunen är täckt av skogsmark som till stor del består av barrskog. Barrskogsmarken är viktig sett ur ett produktionsinriktat syfte då skogsindustrin utgör en av kommunens största areella näringsverksamheter (ÖP, 2018). Men det motverkar samtidigt värnandet om den varierade landskapsbilden.

Kommunansvariga var dock noga med att inte beskylla den företagsägda skogsindustrin för att ödehus hamnar i utboägda skogssammanhang, och att ödehus kopplade till skogsfastigheter i kommunen främst verkade vara ägda av privatpersoner. Privatpersonernas intresse beskrevs ligga i den ekonomiska investeringen som skogsfastigheten utgör, samt i vissa fall där ödehuset utgjorde en symbolisk koppling till utboägarens rötter. Att privatpersoner som bor utsocknes köper skogsfastigheter med ödehus på beskrevs som ett problem kopplat till uteblivna skatteintäkter och ett minskat befolkningsunderlag till offentlig och kommersiell service.

På frågan över hur relationen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter ser ut, blir svaret därför att stordrift i kombination med markuppköp har lett till att ödehus som står på skogsfastigheter har hamnat i ett utboäggande. Samhällsutvecklarna på Tingsryds kommun beskriver det som idealiskt om ägare till skogsfastigheter med oanvända byggnader på istället hade styckat av och sålt, alternativt hyrt ut ödehuset. Men tar även upp det motsägelsefulla perspektivet där ett eventuellt stympande av gårdarna kan leda till att skogsägandet som kapital stärks samtidigt som gården mister möjligheten att vara en producerande enhet som gynnar lokal produktion.

Den starka traditionen av att kunna vara oberoende och självproducerande beskriver kommunen i form av ett småländskt kulturarv, ett kulturarv som är beroende av levande och brukande gårdar i den direkta landsbygden. Coronapandemin används som ett exempel på en samhällsutmaning som konkretiserade vikten av att vara oberoende från omvärlden.

3.3.2 Tema 2: Sviktande befolkningsantal

På frågan hur kommunala strategier ser ut i bemötandet av ödehus på utboägda skogsfastigheter, handlar bemötandet främst om viljan över att vara en kommun där invånare

trivs och vill leva. I ÖP (2018) uttrycker man en politisk vilja att lämna över ett jämlikt samhälle präglad av goda miljöer till framtida generationer, och en av kommunens uttalade utvecklingsstrategier handlar om det fortsatta arbetet med hållbar utveckling. Strategin (2016) innefattar kommunövergripande mål där vikt läggs på bland annat en stabil befolkningsstruktur och en bostadsförsörjning i balans. Detta kan kopplas till ÖP (2018) där landsbygdsproblematiken med den sviktande befolkningsutvecklingen inom kommungränsen lyfts. Baserat på en prognos som gjorts så kommer befolkningsantalet i Tingsryds kommun att minska fram till 2035. I ÖP (2018) listar man därför några av skälen till att kommunen bör ses som en attraktiv kommun att bosätta sig i. Förutom faktumet att det är en landsbygdskommun med närhet till natur och förutsättningar för avskilt boende, så poängterar man även att bostads- och tomtpriserna generellt sätt är lägre än i de omkringliggande kommunerna. Man menar även på att människor tenderar att återvända till sin hemkommun när man bildar familj, vilket indirekt syftar till att man ser sig som en attraktiv kommun för familjer.

Ett av kommunens uttalade mål är därför att skapa bättre möjligheter för människor att bo kvar. Genom att ex. förankra kommunens kulturhistoriska värden önskar man vända trenden med den sviktande befolkningsutvecklingen och således även få människor att stanna kvar. Ett förankrande av kulturhistoriska värden kan bland annat stärka platsidentiteter och leda till att invånare känner stolthet och skyldighet gentemot orten de bor i. Tingsryds kommun uttrycker i ÖP (2018) en vilja över att bevara kulturhistoriska miljöer. Ett exempel på en kulturhistorisk aspekt som man inom kommunen värdesätter är de småländska trähusen vars placering även kommit att forma markerna i anknytning till bebyggelsen genom ett långvarigt brukande av de som bott där. Den småländska trähusbebyggelsen har kommit att bli ett signum för Kronobergs län. Kommunens samhällsutvecklare beskrev vid intervjun att kommunen ser den starka traditionen av att kunna vara oberoende och självproducerande som ett småländskt kulturarv. Ett kulturarv som är beroende av levande och brukande gårdar i den direkta landsbygden. Aspekter som dessa ligger till grund för den lokala identiteten genom att det speglar en lokal tradition som man inte finner på andra ställen i landet. En stark lokalidentitet blir även attraktivt för utomstående och kan stärka besöksnäringen.

3.3.3 Tema 3: Relationen mellan ödehus och utboäggande

På frågan hur relationen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter ser ut ligger svaret delvis i det som Dillard (1994) beskriver som den passiva äganderätten. Till skillnad från en aktiv äganderätt som kännetecknas av att ägaren aktivt förhåller sig till egendomen genom förvaltande och brukande, så innebär en passiv äganderätt att ägaren är frånvarande och att ägandeskapet sköts på distans. En utboägd fastighet förvaltas med det sagt av en frånvarande och passiv ägare. Ägandeskapet stimuleras i sin tur av äganderätten som ger ägaren rätten till den avkastning som fastigheten genererar oavsett om ägandeskapet bedrivs aktivt eller passivt. Det passiva ägandeskapet bidrar till ödehus genom att förvaltningsansvaret brister. Skogh och Lane (2000) menar samtidigt på att förvaltandet av den ägda egendomen är en skyldighet som respektive ägare har. Ett bristande förvaltningsansvar leder till att ödehusen får förfalla vilket blir på bekostnad av den kulturella hållbarhet som Nygren m.fl. (2020) beskriver. Att dagens samhälle styrs av vinstdrivna förhållningssätt där tillväxt alltid eftersträvas, gör det symboliska medlet som pengar utgör i form av en urbäddningsmekanism till en aspekt som möjliggör ägande på distans (Giddens, 1996). Det är således modernitetens åtskiljande av tid och rum samt urbäddningsmekanismer, såsom det symboliska medlet pengar, som understött och gynnat ett passivt ägandeskap.

Undersökningen visar att Tingsryds kommun själva gjort kopplingen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter, men att man främst fokuserat på samägandeproblematiken. Kopplingen har man i sin tur använt som möjlig förklaring till varför kommunen har ödehus och således även ett behov för en ödehusinventering. För att bemöta utmaningen som kommer med ett utboäggande beskriver kommunansvarige att man behöver skapa en medvetandehet om problematiken kring det. Detta är dock inget som i nuläget lyfts i varken kommunala strategier eller antagen ÖP. Själva ödehusinventeringen kan dock i sig ses som en politisk vilja att ta hand om kommunens ödehus. För trots att kommunerna själva inte får agera mäklare så kan ett kommunalt uppmärksammande av ödehusen leda till att ägarna själva känner en skyldighet till att agera.

4 Diskussion och slutsats

Genom att utgå från den hypotes som menar att ödehus är ett resultat av utboägande, så har syftet med denna undersökning varit att undersöka utboägda skogsfastigheters konsekvenser på landsbygden, och specifikt för uppkomsten av ödehus.

4.1 Metodik för att undersöka utboägandet av ödehus

Metodiken som togs fram i samband med denna undersökning kan användas för att inventera ägarstrukturer i relation till bebyggelse, vilket kan vara av intresse för kommuner i den fortsatta landsbygdsutvecklingen. Inventeringen visade att 39 av 226 ödehus stod på utboägda skogsfastigheter. Ödehusbebyggelsen utgörs inte sällan av gårdar och torp som tappat sina tidigare funktioner som bostäder och driftcentrum, men som utgör ett svenskt kulturarv sett till den agrara kulturhistorien de speglar. När den förändrade ägarstrukturen blir i form av utboägande så innebär det att den äldre bebyggelsen som går att finna på dessa skogsfastigheter blir en del av det utboägda konceptet och därmed förvaltas på avstånd.

4.2 Landsbygdsproblematiken kopplat till ödehus och utboägande

Ödehus utgör ofta en symbol för förfall. Detta förfall är synonymt med en landsbygdsproblematik som har kommit att växa fram under det senaste århundradet. Landsbygdsproblematiken kan spåras till en ökad avsaknad av permanentboende på landsbygden. Så istället för att enbart tala om ödehusen i sig, bör man därför sätta dem i en kontext som rör problematiken kring landsbygdens avsaknad av just permanentboende. Ödehuset fungerar i den kontexten som symbol för denna avsaknad.

Landsbygdsproblematiken i dagens upprörda samhällsdebatt kan även kopplas till utboägandet. Detta då utboägande som förvaltningssystem riskerar att förvärra landsbygdsproblematiken genom att fortsätta tömma lokalsamhällen på permanentboende. Det utarmar skogen genom ett ohållbart skogsbruk och förhåller sig ovarsamt till bebyggelse genom att utboägare ofta saknar incitament till att underhålla de befintliga byggnaderna på sina fastigheter. Dessutom är en av förutsättningarna för en god miljö ett engagemang från dem som berörs av miljön i fråga, och det går att argumentera för att denna förutsättning blir lidande när markägarna bor på annan ort.

Utboägandet bidrar till det som Lundgren (2013) beskriver som landsbygdsdöden genom avsaknaden av permanentboende. Denna problematik lyfts även av samhällsutvecklarna i Tingsryds kommun som menar på att privatpersoner som bor utsocknes medverkar till minskade skatteintäkter och befolkningsunderlag för allmänna servicefunktioner. De minskade skatteintäkterna gäller även för skogsägarnas eventuella vinster genom att skatteintäkterna tillfaller den kommun där ägaren är folkbokförd. Det nuvarande skattesystemet innebär att utboägare saknar anledning att förändra det passiva ägandeskapet. Om skatteintäkterna istället hade gynnat kommunen som fastigheten ligger belägen i hade det kunnat finnas starkare incitament för både ägarna och kommunerna att agera mot utboägandet.

Utboägandet bidrar dessutom till att utomstående aktörer driver upp priserna på mark vilket leder till högre markpriser som i sig motverkar ekonomiska motiv till att bosätta sig i en kommun (Aronsson, 2023). Familjer som återvänder vill inte sällan vara del av en kontext och

ett sammanhang men när de återvänder till en kommun där stora arealer står tomma till följd av ett passivt ägande (utboäggande) så återvänder de således även till en tom landsbygd.

4.3 Effekter av den moderna skogsindustrin och frånvaron av aktiva ägare

I ÖP (2018) beskriver kommunen hur skogsplantering har tagit över det öppna landskapet och att Tingsryds kommun återigen vill sträva efter ett aktivt brukande av marken för att återskapa den varierade miljön som man uttryckligen eftersträvar. Detta kan ställas mot frågan om ett aktivt och ett passivt ägande. För det kommunen eftersträvar är indirekt ett ökande av det aktiva ägandet. En tom landsbygd till följd av en avsaknad av permanentboende och brukare blir inte en attraktiv landsbygd. Det som värderas kommer av att människor brukar och verkar marken (Saltzman, 1999). Dessutom så motverkar trakthygget en omväxlande natur genom att vara präglad av monetära miljöer där avsaknaden av biologisk mångfald är påfallande.

Den moderna skogsindustrin är en exogen faktor som har inneburit en förändrad ägarstruktur av skogslandskapet och dess tillhörande bebyggelse. Förändringen har inneburit att endogena lokalsamhällen tappat permanentboende och att den tidigare lokalförankrade kunskapen gått förlorad (Li m.fl., 2019). Karlssons (2007) undersökning visar på att det finns en medvetenhet kring problematiken med distansäggande, men att det inte förs någon diskussion kring det. Författaren menar på att problematiken handlar om att den lokala förankringen blir lidande i det moderna industrisamhället. När landsbygdskommunerna tappar invånare till andra kommuner blir dem samtidigt beroende av andra orter till följd av de minskade skatteintäkterna. Karlssons (2007) undersökning fokuserar främst på hur utboäggande av skog påverkar lokalsamhällen, och tar inte i beaktning någon eventuell bebyggelse. Men diskussionen kring utboäggande av bebyggelse tycks vara lika frånvarande som den om skogen, trots en medvetenhet om att problematiken finns där. Samtidigt så efterlyser Li m.fl. (2019) att det behövs ytterligare forskning över hur landsbygden kan vitaliseras. Ödehusen kan i den vitaliseringsprocessen utgöra en resurs som skapar dialog mellan utboägare och exempelvis kommun. Genom att skapa en dialog utvecklas den medvetenhet som Karlsson talar om, till att bli en diskussion.

4.4 Nyttjanderättens möjligheter i relation till ödehus och skog

Baserat på en undersökning som gjorts på den tjeckiska landsbygden, så menar Klusáček m.fl. (2021) på att ödegårdarna som står att finna i lantbruksmiljöer står öde till följd av rationaliserings- och centraliseringsprocesserna som skedde under andra halvan av 1900-talet. Den slutsatsen går även att dra för ödehusen som står att finna på den svenska landsbygden. Till följd av överskottsproduktionen inom jordbruket så minskade den svenska åkerarealen drastiskt mot slutet av 1900-talet för att ge plats åt alternativa användningsområden som t.ex. energiskog (Gadd, 2000). Förändringen innebar bland annat ett igenväxt kulturlandskap och att gårdar och hus på landsbygden avbefolkades. Även om utvecklingen kan ses mot en marknadspolitisk bakgrund, så har äganderättens inneboende användarfrihet och rätten till den ägda markens avkastning även vart med och drivit på processen. Detta då ägarnas incitament till att öka avkastningen på sin ägda mark har lett till att samma rationaliseringsprocess som skedde inom jordbruket på 1900-talet numera även går att ses inom skogsbruket.

Debatter över vad som är legitima inskränkningar av äganderätten pågår redan. Kanske behövs det en ny kontext där en möjlig inskränkning av äganderätten innebär en ny form av nyttjanderätt. Där nyttjanderätten ersätter äganderätten i de fall där ägaren inte nyttjar sin fasta egendom. Det skulle innebära att äganderätten inte förknippas med bristande förvaltarskap

och ett resursslöseri på bekostnad av framtida generationers liknande rättigheter. För enligt grundlagen (2 kap § 15) är inskränkningar av äganderätten giltiga om det tillgodoser allmänna intressen, och framtida generationers liknande rättigheter bör räknas som ett allmänt intresse. Beslut kring nya nyttjanderätter av ödehus på skogsfastigheter skulle därför kunna ses som en giltig inskränkning av äganderätten då det i längden tillgodoser allmänna intressen genom att aktivt nyttja en resurs och minimera ytterligare klimatpåverkan.

4.5 Ödehus som resurs och komplexiteten i att bevara det föränderliga

Att se på ödehusen i form av resurser i en hållbar utveckling för diskussionen in på hur den kulturella hållbarheten beaktas i samhällsutvecklingen. Framtagandet av rapporten ”Handledning i ödehusinventering” visar på region Kronobergs övergripande vilja att se på ödehusen som resurser att beakta i samhällsutvecklingen. Men rapporten fungerar endast som vägledning, och att genomföra ödehusinventeringarna är således upp till var och en av kommunerna inom regionen. Vid intervjun med de två samhällsutvecklarna på Tingsryds kommun framkom det att regionernas önskade ambitionsnivå för kommunerna inte alltid motsvarade verkligheten. Komplexiteten som omgärdar ödehus gör utfallen av ödehusinventeringar osäkra, vilket betyder att det inte alltid är något som prioriteras av kommunen. Detta är ett exempel på en konsekvens av en top-down styrd implementering, där en länsstyrelse tillämpar anvisningar för kommuner som inte alltid är realiserbart i verkligheten. Det kan kopplas till Li m.fl. (2019) som förespråkar att mer bottom-up initiativ tas, vilket skulle kunna innebära att kommunerna själva får större ansvar kring innehållet i ödehusinventeringar för att i sin tur göra de mer realiserbara.

Trots viljan att bevara och skydda ödehusen, så finner man ett stort antal av dessa öde på utboägda skogsfastigheter. Ödehusen förfaller och markerna i dess närområde växer igen eller omformas till att bli en del av det utbredda trakthygget. Kommunen har dock uttryckt en politisk vilja till att åtgärda detta i form av den ödehusinventering som genomförts. Samtidigt så visar en analys av kommunens utvecklingsstrategi att kopplingen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter inte uppmärksammas. Avsaknaden av strategier kopplade till ödehus på utboägda skogsfastigheter kan ses som en bidragande faktor till att kommunen spår att invånarantalet fortsättningsvis kommer minska och därför har som uttalat mål att hålla befolkningsstrukturen jämn och planeringsbar. Ett integrerande av strategier som aktivt motarbetar utboägandet av ödehus skulle gynna arbetet med en stabil befolkningsstruktur. Genom att förvaltandet av ödehusen brister i samband med utboägandet, så tillåts husen stå och förfalla. I det fortsatta arbetet med att vända den sviktande befolkningstrenden borde en prioritet för kommunen således vara att förankra det kulturhistoriska värdet som ödehusen besitter, i form av att byggnaderna utgörs av småländska gårdar och torp.

Att bevara och samtidigt främja en utveckling kan ses som aspekter som motsätter sig varandra. För att bevara något som samtidigt utvecklas kan ses som komplicerat. Saltzman (1999) lyfter vikten av att se på landskapet som en del av en process. Som exempel använder sig författaren av UNESCO:s världsarvsnomинering av södra Ölands jordbrukslandskap under 1990-talet. Som en del av nomineringen ansågs det att jordbrukslandskapet skulle fortsätta att brukas då värdet bland annat låg i det kontinuerliga brukandet av marken och att detta inte upphörde. Att ställa processperspektivet mot markstrukturförändringen som skett på landsbygden i form av att åkrar har blivit till skogslandskap och gårdar har blivit till ödehus, innebär att utvecklingen har blivit på bekostnad av bevarandet. Genom att istället ta processperspektivet i beaktning kan man se på förändringen som en del av processen, att

ödehusen står kvar men i en ny kontext och att de har bevarats, om än bristfälligt, i utvecklingen. Det är kanske denna tvetydighet som gör den kulturella hållbarheten så svår att definiera.

4.6 Slutsatser

Denna undersökning har genom att kontextualisera ödehus med utboägda skogsfastigheter, visat att ödehusfenomenet delvis är ett resultat av komplicerade ägarstrukturer och ett förhållningssätt som gynnas av det moderna samhället vi lever i. Att förstå ödehusproblematiken handlar därför om att separera sig från själva objektet och se till den kontext som omgärdar det. Ödehusen kan i den kontexten fungera som symbol för en avsaknad av permanentboende på landsbygden, genom att husen inbegrips av ett passivt och frånvarande ägandeskap. Även om min studie pekar ut ett specifikt förhållande mellan ägande och bebyggelse, så kan man också anta att ägandeförhållanden mer generellt är en viktig faktor att förhålla sig till i andra analyser av bebyggelseantikvariska fenomen.

Baserat på resultatet av analysen så går det att dra slutsatsen att kopplingen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter sällan görs, om än inte alls. Det innebär att eventuella kulturarv fortsätter att förfalla samtidigt som landsbygdskommuner tappar permanentboende. Den utboägda ägarstrukturen är problematisk för landsbygdskommuner med minskande invånarantal.

En annan slutsats som går att dras från resultatet av denna undersökning är att det finns en relation mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter. Relationen består av att stordrift i kombination med markuppköp har lett till att ödehus som står på skogsfastigheter har hamnat i ett utboäggande. Utboägandet i sin tur präglas av den passiva äganderätten, vilket innebär ett frånvarande förvaltarekap. Slutsatsen handlar alltså inte om att avsaknaden av den ena utesluter den andra, för undersökningen visar även på att ödehus förekommer utan någon inblandning av utboägandet. Baserat på den befintliga nationella statistiken över utboägda skogsfastigheter, går det även att dra generella slutsatser över att relationen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter även går att finna i andra kommuner.

Man kan också se på sambandet mellan ägarförhållanden och förfallet av viktiga kulturhistoriska värden som ytterligare en utvecklingsfas i en samhällsstrukturomvandling som pågått sedan framväxten av industrialiseringen. De tidigare faserna knyter an till de bakomliggande faktorerna som gjort att befolkningen lämnat landsbygden i förmån för städerna och gett upphov till landsbygdens ödehus. En postindustriell fas handlar då om att ägarstrukturen bidrar till samma process genom att den bromsar en potentiell utveckling åt ett motsatt håll och hämmar återbefolkandet av landsbygden. Det finns samtidigt en vilja och strävan hos folk att åter igen befolka landsbygden, men ägarstrukturer motverkar denna vilja. I de stora penseldragen skulle man kunna se det som en fortsatt utveckling på den process som inneburit urbanisering och omfördelning av arbetskraft och resurser från landsbygd till stad som kom av industrialiseringen.

4.7 Vidare forskning

Resultatet av denna undersökning visar endast hur utboägandet i relation till ödehus och skogsfastigheter ser ut i en avgränsad kommun. Det finns därför ett fortsatt nationellt behov av att undersöka hur utbrett utboägandet av ödehus är. Metodiken som tagits fram i samband

med denna undersökning, kan i det fungera som ett möjligt verktyg för kommuner vid framtida inventeringar som rör ägarstrukturer av ödehus eller annan bebyggelse.

Motverkande faktorer som Karlsson (2007) inte inkluderar i sin undersökning och som inte tas i beaktning i denna undersökning, är hur affektionsvärden påverkar utboägare. En utboägare som känner ett affektionsvärde gentemot ödehuset kan tyckas mer sannolik att även investera i fastigheten. Alternativt att en eventuell skoglig avkastning återinvesteras med hänsyn till bygden i anknytning till fastigheten. Att undersöka hur affektionsvärden påverkar utboägare kan skapa större förståelse för komplexiteten i ett ägandeskap.

Kopplingen som i denna undersökning gjorts mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter, kan fungera som underlag till en fortsatt diskussion om ägarstrukturer i förhållande till den bebyggelseantikvariska praktiken.

5 Epilog

En lekande tanke som får avsluta denna uppsats handlar om en koppling till utvecklingen inom miljöområdet. Utvecklingen handlar där om att viktiga naturvärden alltmer börjar ses på som enskilda juridiska enheter med både rättigheter och skyldigheter. Under en resa i Nya Zeeland kom jag i kontakt med människor som var engagerade i naturmiljöer och som berättade om floden Whanganui. Floden var mitt i processen till att bli en egen juridisk person enligt den nyzeeländska lagen. Som juridisk person skulle floden likt en människa få egna rättigheter och skyldigheter. Whanganui är inte det enda exemplet, floden Ganges kom i tätt följande led att även den bli en juridisk person under 2017. Inom miljöområdet handlar denna utveckling främst om att visa hänsyn gentemot den resurs som floden utgör, och att inget får bli på bekostnad av denna resurs. Det för tanken till om även kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i ett resursdrivet samhälle skulle kunna omfattas av en liknande status vid t.ex. framtida försäljningar och ägarbyten. Det skulle omfamna nyttjanderätten och motsätta sig ägarrättens struktur genom att byggnaden, eller ödehuset, i klara ordalag skulle äga sig själv. Ödehusen som en juridisk person, där hänsyn gentemot resursen de utgör blir ett krav och där utvecklingen, oavsett vad den handlar om, inte blir på bekostnad av ödehuset.

6 Sammanfattning

Syftet med denna undersökning har varit att undersöka utboägda skogsfastigheters konsekvenser på landsbygden, och specifikt för uppkomsten av ödehus. Hypotesen att ödehus är ett resultat av utboägande, föranledde en inventering av 226 objekt som kartlagts vid en ödehusinventering utförd av Tingsryds kommun 2022. Inventeringen gjordes för att undersöka hur många av ödehusen på kommunens lista som var utboägda, samt hur många av de utboägda ödehusen som kunde kopplas till en skogsfastighet. Det komplexa begreppet ödehus är svårt att definiera och förstå. I denna undersökning görs därför ett försök till att urskilja ödehus som står i anknytning till skogsfastigheter, för att bygga upp en kontext som kan förklara varför byggnaderna står öde i det moderna samhället.

Kopplingen mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter kan förklaras genom den jordbrukspolitiska marknadsutvecklingen som formade den svenska landsbygden under 1900-talet. Utvecklingen innebar att stora arealer åkermark avvecklades till följd av en överskottsproduktion som var ett resultat av rationaliseringsprocesser och inflation. Åkermarken skulle ersättas av alternativa användningsområden vilket bland annat innebar att skog började planteras i stor omfattning. 1900-talets rationaliseringsprocesser hade i hög grad gynnat de centraliserade gårdarna för att göra jordbruket så effektivt som möjligt, detta på bekostnad av småbruken som parallellt med utvecklingen kom att avvecklas i allt större omfattning. Konsekvenserna blev igenväxta kulturlandskap och en avbefolkning av landsbygden. Kvar blev gamla hus och gårdar som tappat sina tidigare funktioner som permanentbostäder. Det omkringliggande skogslandskapet präglades i de nya tiderna av ett ökande kapitalvärde. Med det sagt utgör skogsfastigheter en ekonomisk tillgång vars ägandeskap styrs och drivs av äganderätten. Äganderätten ger ägaren till en egendom rätten till dess avkastning genom äganderättens inneboende användarfrihet. Rätten till egendomens avkastning skapar i sin tur incitament för ägarna att nyttja sin ägda resurs på ett sätt som ökar den eventuella profiten.

Samma utveckling som ledde till avbefolkningen av landsbygden innebar samtidigt en direkt ökning av det passiva ägandeskapet. Ett passivt ägandeskap beskrivs i form av att ägandeskapet bedrivs av en frånvarande ägare. Det moderna välfärdssamhällets fokuserande på rationalisering och tillväxt har möjliggjort ett ökat avstånd mellan tid och rum, vilket har lett till att det passiva ägandeskapet blivit allt vanligare. Ett passivt ägandeskap ger upphov till en minskad förankring till platsen vilket kan ses som missgynnsamt för lokalitetens sammanhang. Utboägande utgör en form av passivt ägandeskap då ägaren till en egendom bor i en annan kommun än den som egendomen ligger belägen i.

I den moderna samhällsutvecklingen blir det viktigt att hitta en balansgång där utvecklingen inte blir på bekostnad av kultur och traditioner. När det omkringliggande landskapet förändras utgör ödehusen ett välbekant element som hjälper oss att behålla kopplingen till vår historia. Byggnadernas kulturhistoriska värde ligger i att de var delar av ett förindustriellt jordbruk som under lång tid formade den svenska landsbygden. Kulturell hållbarhet kan i det sammanhanget handla om att bevara den kulturhistoriska aspekten som dessa byggnader representerar sett till det svenska kulturarvet de utgör. Och att byggnaderna utnyttjas och ses som resurser i en värld som omfattas av tilltagande klimatförändringar och en växande befolkning.

Inventeringen visade att det fanns en relation mellan ödehus och utboägda skogsfastigheter i Tingsryds kommun. Av 226 ödehus, befann sig 39 på utboägda skogsfastigheter med en markareal på över 5 hektar. En utmaning som identifierades var att många av Tingsryds kommuns ödehus stod tomma till följd av större markuppköp där möjligheten till avstyckning blivit påverkad av ekonomiska och känslomässiga faktorer. Kommunens ambition att återbefolka ödehusen påverkas även av ödeinventeringarnas osäkra utfall.

Sammanfattningsvis utgör ödehus en symbol för förfall, där förfallet representerar den landsbygdsproblematik som kommit att växa fram under det senaste århundradet. Landsbygdsproblematiken handlar om landsbygdens brist på permanentboende. Utboägandet förvärrar landsbygdsproblematiken genom att ägarna bor i andra kommuner och inte aktivt förvaltar sina fastigheter. Det bidrar dessutom till minskade skatteintäkter och befolkningsunderlag. Samtidigt så har den moderna skogsindustrin ihop med en förändrad ägarstruktur lett till att lokalsamhällen avfolkats och lokal kunskap gått förlorad. I arbetet med att vitalisera landsbygden, behöver det skapas en diskussion kring problematiken med utboägandet för att generera en medvetenhet om det i samhället. Det finns en komplexitet kring ödehusen, och i det fortsatta arbetet med att bevara dem behöver utboägandet motverkas.

7 Referenslista

Otryckta källor

Informanter

Söderlund, J. (2023). *Intervju över email med Johan Söderlund, samhällsutvecklare på Tingsryds kommun*. [Personlig kommunikation].

Johansson, L. (2023). *Intervju över email med Lina Johansson, samhällsutvecklare på Tingsryds kommun*. [Personlig kommunikation].

Tryckta källor

Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål (2015). *Äganderätt*. Stockholm: Axel och Margaret Ax:son Johnsons Stiftelse.

Beck, U. (2012). *Risksamhället: på väg mot en annan modernitet*. (Andra upplagan). Göteborg: Daidalos.

Berggren, N. & Karlson, N. (red.) (2005). *Äganderättens konsekvenser och grunder*. Stockholm: Ratio.

Cserhalmi, N. (2021). *Fårad mark: handbok för tolkning av historiska kartor och landskap*. ([Ny utgåva, femte tryckningen]). [Stockholm]: Sveriges hembygdsförbund.

Dackling, M. (2018). *Istället för äktenskap: att driva jordbruk tillsammans med syskon i 1900-talets Sverige*. Lund: Nordic Academic Press.

Danielsson, R. & Dexner, S. (2022). *Handledning i ödehusinventering*.

<https://www.regionkronoberg.se/globalassets/rus/handledning-i-odehus---inventering-juni-2022.pdf>

Degerman, P., Giritli Nygren, K. & Nyhlén, S. (red.) (2020). *Kulturell hållbarhet - vad är det?: om begreppets innehåll, användning och vetenskapliga relevans*. Göteborg: Makadam förlag.

Dillard, D. (1994). *Västeuropas och Förenta staternas ekonomiska historia. Studiebok [till Västeuropas och Förenta staternas ekonomiska historia]*. Lund: Gleerup.

Ekman, A-K. (2013). "Överlevnad på gamla strukturers villkor? – Kontinuitet i släktskap och resursförvaltning i ett skogsagrar samhälle. Erfarenheter från ett mångvetenskapligt projekt." *Norsk Antropologisk Tidskrift* 24.3–4: 207–20. <https://www-idunn-no.ezproxy.ub.gu.se/doi/10.18261/ISSN1504-2898-2013-03-04-06>

Espmark, K. (2017). *Debatten om hyggesfritt skogsbruk i Sverige - En analys av begrepp och argument i svenskt pressmaterial 1994–2013*. Future Forest Rapportserie 2017:2. SLU. https://pub.epsilon.slu.se/15294/1/FFRapport_%20Debatten_om_hyggesfritt_skogsbruk_i_Sverige_2017-04-02.pdf

Filipe, M. (2011). Abandoned villages and related geographic and landscape context: guidelines to natural and cultural heritage conservation and multifunctional valorization. *European Countryside*, 3(1), 21-45.

Gadd, E. (2000). *Det svenska jordbrukets historia Bd 5 Jordbruket i välfärdssamhället*. <https://www.ksla.se/bibliotek/fembandsverket/fembandsverket-band-5/>

- Giddens, A. (1996). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.
- Hultén, E. (2005). *Skogen vi ärvde: ett reportage om den svenska skogen*. Stockholm: Atlas.
- Hulthen, E-L. (2021). OBS Samhälle. *Utan en ny äganderätt kommer björnen*. [Sveriges Radio]. <https://sverigesradio.se/avsnitt/1698173>
- Karlsson, S. (2007). *Att äga rum – En undersökning av skogsägande och lokalutveckling i tre värmäländska församlingar*. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:6668/FULLTEXT01.pdf>
- Klusáček, P., Navrátil, J., Martinát, S., Krejčí, T., Golubchikov, O., Pícha, K., Osman, R. (2021). Planning for the future of derelict farm premises: From abandonment to regeneration? *Land use Policy*, 102 doi: 10.1016/j.landusepol.2020.105248
<https://orca.cardiff.ac.uk/id/eprint/137345/1/O%20Golubchikov%202020%20planning%20for%20the%20future%20postprint.pdf>
- Lagerqvist, M. (2011). *Torpets transformationer: Materialitet, representation och praktik från år 1850 till 2010*. (s. 159–161). Stockholms universitet. Hämtad från <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:438591/FULLTEXT02.pdf>
- Li, Y., Westlund, H., & Liu, Y. (2019). Why some rural areas decline while some others not: An overview of rural evolution in the world. *Journal of Rural Studies*, 68, 135-143. doi:10.1016/j.jrurstud.2019.03.003
- Lisberg Jensen, E. (2011). Det moderna kalhyggesbruket: från framgångssaga till förhandlingslösning. *Jordbruk och skogsbruk i Sverige sedan år 1900 – Studier av de areella näringarnas geografi och historia*. Antonson, H. & Jansson, U. (red). (s.402 – 419).
- Lundgren, A.S. (2013). Landsbygdsdöden. *Svensk etnologisk tidskrift*, 22(2), 27–33. <https://www.umu.se/globalassets/organisation/fakulteter/humfak/institutionen-for-kultur--och-medievetenskaper/forskning/kp/kp-2-2013--for-webben.pdf>
- Niedomysl, T. & Amcoff, J. (2011). Is There Hidden Potential for Rural Population Growth in Sweden? *Rural Sociology*, 76, pp.257–279. DOI: 10.1111/j.1549-0831.2010.00032.x
<file:///C:/Users/ets6/Downloads/20100504091956filwdkdgx2ltfl1562w9ps.pdf>
- Olofsson, T. (2019). The Death of Place: Exploring Discourse and Materiality in Debates on Rural Development. T, Holmberg, A, Jonsson & Palm, F (Red). *Death Matters: Cultural Sociology of Mortal Life*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Olsson, J., Berg, M., Hysing, E., Kristianssen, A. & Petersén, A. (2019). *Policy i teori och praktik*. (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur.
- Patel, R. & Davidson, B. (2019). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. (Femte upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Powter, A., & Ross, S. (2005). Integrating Environmental and Cultural Sustainability for Heritage Properties. *APT Bulletin: The Journal of Preservation Technology*, 36(4), 5–11. https://www.jstor.org/stable/40003157?read-now=1&seq=7#page_scan_tab_contents
- Riksantikvarieämbetet. (2013). *Bondeskog*. Hämtad från <https://www.raa.se/app/uploads/2012/10/Bondeskog-slutvers.pdf>

Saltzman, K. (1999). Att bevara den föränderliga. Om nomineringen av södra Ölands odlingslandskap till UNESCO:s världsarvslista [Elektronisk resurs]. *Bebyggelsehistorisk tidskrift*. (38, 61–78). Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-436553>

SFS (1970:994). (1970). *Jordabalk*. Justitiedepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/jordabalk-1970994_sfs-1970-994

SFS (1974:152). (1974). *Kungörelse*. Justitiedepartementet. <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform-sfs-1974-152>

Skogh, G. & Lane, J. (2000). *Äganderätten i Sverige: en lärobok i rättsekonomi*. (2., [omarb.] uppl.) Stockholm: SNS (Studieförb. Näringsliv och samhälle).

Vasström, M. & Normann, R. (2019). The role of local government in rural communities: culture-based development strategies, *Local Government Studies*, 45:6, 848-868, DOI: [10.1080/03003930.2019.1590200](https://doi.org/10.1080/03003930.2019.1590200)

Wallén, G. (2003). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik [Elektronisk resurs]*. Vetenskapsteori och forskningsmetodik: Studentlitteratur.

Elektroniska källor

Aronsson, U. (2020, 26 mars). Utboägandet ökar. *ATL*. <https://www.atl.nu/utboagandet-okar>

Aronsson, U. (2023). Trenden: Färre skogsägare – som äger mer skog. *ATL*. <https://www.atl.nu/ingen-bolagisering-men-farre-och-storre-enskilda-agare>

Rotevatn, R. (2020, 6 mars). Många skogsägare bor långt från skogen – kan ge problem. *SVT Nyheter Värmland*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/varmland/manga-skogsagare-bor-langt-fran-skogen-kan-ge-problem>

Selander, M. (2023). Snabbt stigande skogsmarkspriser oroar i Jämtlands län: ”Bygden kommer ta stryk”. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jamtland/skogsagaren-i-lit-om-de-hoga-skogsmarkspriserna-saljaren-valde-att-bort-det-hogsta-budet-och-ville-salja-till-just-mig-darfor-hade-jag-rad-att-kopa-skogen>

Skatteverket. (2023). Typkoder för fastigheter. <https://www.skatteverket.se/foretag/skatterochavdrag/fastighet/fastighetstaxering/typkoder.4.3f4496fd14864cc5ac9126d.html>

Skogsindustrierna. (2022). *Ekonomisk betydelse och välfärd*. <https://www.skogsindustrierna.se/om-skogsindustrin/branschstatistik/ekonomisk-betydelse-och-valfard/>

Skogsstyrelsen. (2021). *Fastighets – och ägarstruktur i skogsbruket 2021*. <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/statistik/statistikfaktablad/jo1405-fastighets-och-agarstruktur-i-skogsbruket-2021.pdf>

Skogsstyrelsen. (2021). Fastighets- och ägarstruktur i skogsbruk 2020. <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/statistik/statistiska-meddelanden/jo1405-statistiska-meddelanden-fastighets--och-agarstruktur-i-skogsbruk-2020-uppdaterad20211013.pdf>

Sveriges Lantbruksuniversitet. (2022). Produktiv skogsmark. <https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/riksskogstaxeringen/statistik-om-skog/senaste-statistiken/produktiv-skogsmark/>

Sveriges radio. (2018). Att ge naturen rätt: Här är floden med egna rättigheter. <https://sverigesradio.se/avsnitt/1083318>

SVT. (2021). Slaget om skogen. <https://www.svtplay.se/vetenskapens-varld-slaget-om-skogen>

Tingsryds kommun. (2016). Utvecklingsstrategi för Tingsryds kommun. https://tingsryd.se/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/1552559634UtvecklingsstrategiKF160620.pdf

Tingsryds Kommun. (2018). Översiktsplan 2030. https://tingsryd.se/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/1547730048%C3%96versiktsplan2030hemsida.pdf

Figurförteckning

Omslagsbild

Qvarnström, E. (2023). Ödehus i skogen.

Figur 1: Skapad av Sandra Eriksson i samband med uppsatsen.

Figur 2: Skapad av Sandra Eriksson i samband med uppsatsen.

Figur 3: Skapad av Sandra Eriksson i samband med uppsatsen.

Figur 4: Skapad av Sandra Eriksson i samband med uppsatsen.

Figur 5: Skapad av Sandra Eriksson i samband med uppsatsen.

Tabell 1: Skapad av Sandra Eriksson i samband med uppsatsen.

Bilagor

Frågor till Tingsryds kommun:

- I rapporten ”Handledning i ödehusinventering” (2022) under kapitlet ”Inventeringsprojekt i Kronobergs län” nämns att många av ödehusen i Tingsryds kommun är resultat av markuppköp som kan kopplas till rationalisering och stordrift. Kopplar ni det till skogsfastigheter och skogsindustrin?
- Har ni själva dragit slutsatsen om kopplingen mellan ödehus och utboäggande på skogsfastigheter?
- Att ödehus är ett resultat av markuppköp beskrivs som en utmaning, hur planerar ni att bemöta denna utmaning?
- Min undersökning visar att många av dessa markuppköp har gjorts av personer som är folkbokförda i andra kommuner, hur ser du/ni som Samhälls- och landsbygdsutvecklare på det?
- Upplever ni att antalet ödehus har ökat mellan inventeringen som påbörjades 2014 och den som utfördes 2022? (Rapporten från 2022 visar på att inventeringen som gjordes 2014 resulterade i 22 – 23 objekt, men det framgår även att den inventeringen var tvungen att avslutas).
- Kronobergs län verkar vara angelägna om att kommunerna ska se på ödehus som en resurs i samhällsutvecklingen, hur lyfter ni fram detta (kopplar detta till andra frågor) i kommunens utvecklingsstrategier?
- Hur ser ni på kopplingen mellan ödehus och skogsfastigheter i det fortsatta arbetet med landsbygdsutveckling?
- Hur ser det fortsatta arbetet med ödehusen ut i nuläget?